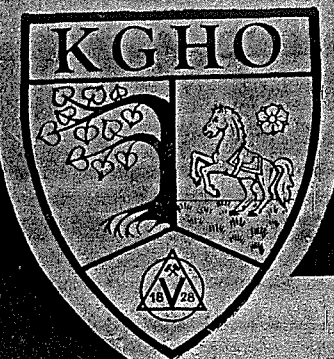

ZPRAVODAJ

Klub genealogů a heraldiků Ostrava Domu kultury ROH VŽSKG

Wullerstorffer Anser Leben und der Richter

číslo

21

Adels der Recht Edelgeborenen Rittermessen Leben

Obsah:

Igor Činovec: Tituláře jako druh genealogického materiálu	3
Jiří L. Bílý: Neznámý doklad thurnovské komitivity	5
Jaroslav Jásek: Očima dragouna	7
Karel Hrbáček: Heraldika v kostele sv. Václava ve Velké Polomi	10
Karel Müller: Erbovní listina pro Baltazara Wüllerstorffera z roku 1627	12
Karel Liška: Výročí severomoravských měst a městeček v roce 1985	14
Do vaší knihovny	17
Z činnosti klubu	18

ADRESY AUTORŮ:

JUDr. Jiří L. Bílý, právnická fakulta UJEP, nám. 25. února, 659 37 Brno.

Igor Činovec, Okr. archiv Semily se sídlem v Bystré n. J., 512 05 Háje nad Jizerou.

Karel Hrbáček, Zednická 948, 708 00 Ostrava-Poruba.

Jaroslav Jásek, V jezírkách 1538, 149 00 Praha 4 — Opatov.

Karel Liška, Sídliště 1089/29, 252 27 Praha 5 — Radotín.

PhDr. Karel Müller, Státní oblastní archiv, Sněmovní 1, 746 22 Opava.

ZPRAVODAJ — vydává Klub genealogů a heraldiků Ostrava DK ROH Vítkovic. Řídí PhDr. Karel Müller s redakční radou. Zodpovědný redaktor: Vladimír Markl. Grafická úprava: Petr Pavliňák. Veškeré články, drobné příspěvky a jinou korespondenci zasílejte laskavě na adresu: KGHO, pošt. schr. 217, 729 17 Ostrava 1. Schváleno k tisku odborem kultury NVO pod č. j. kult/84/946/Tom ze dne 16. 3. 1984. Uzávěrka čísla 21 byla 10. 2. 1985.

Vytiskl Městský podnik služeb Frýdek-Místek, obor 05, Vratimov. Čís. zak. 4240.

Na titulní straně: ilustrace k článku K. Müllera (foto Slezské muzeum Opava)

Na zadní straně: obr. č. 1 (k článku J. L. Bílého)

V době Jiříka z Poděbrad se u nás poprvé setkáváme s novým druhem materiálu, který dnes řadíme mezi genealogické prameny. Jsou to tituláře a první z nich je spojen s druhým rukopisem formuláře Summa cancellariae regis Bohemiae (Cancellaria regis Wenceslai). Další ze známých titulářů vznikl na přelomu 15. a 16. století. Je připojen k formuláři Cancellaria regis Wladislai, který byl dokončen v roce 1504.

V 16. století u nás bylo vytištěno pět titulářů.¹⁾ První z titulářů napsal Brikcí z Licska a v roce 1534 jej dal vytisknout u Pavla Severýna z Kapí Hory.²⁾ Tento titulář je věnován Jiříkovi Žabkovi z Limberka a na Kunicích, místokancléři království Českého, na jehož přímou žádost Brikcí titulář sestavil podle přiznávacích listů k berni, jak se o tom sám v předmluvě zmiňuje. K tomu ve věnování dodává, že aby „...i jiným jse hoditi mohla... titulov duchovních i světských z markrabství Moravského a z knížectví Siezského...“ sebral.³⁾ V úvodu Brikcí vysvětluje, proč je lidstvo rozděleno na stavy, a také uvádí, že u nás jsou tři stavy proto, že „...nad počet tří dokonalejšího a dostatečnějšího žádného počtu není.“⁴⁾ Dále nám autor objasňuje, co ho k sepsání tituláře vedlo — „poněvadž pro obapolní zprávy a lidské potřeby jména jedné každé osoby z týchž stavův, kdo se odkud píše, věděti každému náleží, a aby žádný žádnému neublížil sou tuto nadepsaných stavův titulové pořádně zřízení a imprimování...“⁵⁾ Ale protože již předem tuší, že jeho titulář nebude úplný, píše, že „...proto su obšírnější místa a spacia prázná zanechána, aby sobě každý, což nedostatečného býti zná, napravit mohl.“⁶⁾

V pořadí druhý titulář sepsal v roce 1556 Mikuláš Šúd ze Semanína⁷⁾ a vytiskl jej Jiří Melantrich Rožďalovský z Aventýna. Tento titulář je věnován panu Vilémovi z Rožmberka a již ve věnování Šúd píše, že „...též titulář pracně jsem sebral a vydal s pomocí mnohých dobrých lidí a přátel.“⁸⁾ Podobně jako Brikcí tuší ovšem i Šúd neúplnost svého tituláře a nabízí tedy čtenáři spolutvorství — „Že se pak všecky osoby vyhledati nemohly, odkad se kdo píše, jest po každé litéře zanecháno spacium, aby sobě jeden každý mohl sám připsati osobu, která by tuto postavena nebyla.“

I když Mikuláš Šúd stejně jako Brikcí používá pro snazší vyhledávání osob ve svém tituláři dvojí abecedy, jedné pro jména křesťní a druhé pro příjmení nebo predikát, neřadí jména podle abecedy, ale stejně jako u Brikcího je to jen volné seskupení osob, jejichž křesťní jména začínají stejným písmenem.

Třetí již titulář v pořadí vyšel v roce 1567 a jeho autorem byl Jan Jičínský.⁹⁾ Ten si titulář nejen sám sepsal, ale i vytiskl ve své tiskárně na Starém Městě pražském v Týnské ulici u červeného kola. Zmiňuje se o tom cstatně i v nadpisu — „Formy a notule listův všelijakých, jichž jeden každý v potřebách svých rozličných platně potřebovati můž. Přitom také jest i titulář stavův duchovního a světského vnově sebraný a vytištěný v Starém Městě Pražském ode mne Jana Jičínského vedle privilegium od jeho milosti císařské mně na to daného, aby žádný v tomto království ani

v jiných zemích k němu příslušejících pod pokutou v témž privilegium vyměřenou po mně ho netlačil. M.D.LXVII.“¹⁰⁾

Na rubu titulního listu je erb Mikuláše Valtera z Valtršperku, sekretáře království Českého, jemuž je tento svazek věnován. V předmluvě Jičínský píše, že „...sebrav vlastní jména osob ze všech tří stavů království tohoto Českého, totižto z stavu panského, rytířského, ano i z městského, kteříž však po předcích svých anebo také z zvláštní milosti císařův a králův českých svých erbův řádně požívají, připojil jsem je k napřed dotčeným notulem, aby jeden každý znaje vlastní titul a odkud by se kdo psal neb kde seděním na ten čas byl, věděl se v tom jak náležitě chovati. Také věc poslední není toto znáti a věděti, kdy a kterého věku lidé na tomto světě živi byli.“¹¹⁾ Sám své dílo nazývá onomasticonem. A na konci v článku Impresor se čtenáři omlouvá za případné chyby a nedostatky.

O jeho vydání tituláře se literatura zmiňuje jako o opraveném a rozmnoženém vydání tituláře Šúdova.¹²⁾

Další titulář sestavil a vytiskl v tiskárně dědiců Jana Jičínského v roce 1572 Jiřík Černý, zvaný Nigryn. V předmluvě Černý píše, že titulář sepsal „ne za tou příčinou... pro pochlebenství a pro zisk impresora, ale podle toho..., aby památka jména a poctivosti jich milosti panstva a rytířstva... mnohým v známost a vědomost přišla. Tak také i pro potomky a budoucí paměť zachována byla.“¹³⁾ Dále Černý přiznává, že tento titulář „...jenž jest mi po předku mém k imprimování se dostal, dal jsem imprimovat: z té příčiny, že prve vydání exemplářové skrze mnohých rucí rozkoupeni jsou, tak že mnozí k svým potřebám jich míti nemohou a také v nich veliká proměnost se nachází neb někteří z stavů od nás z tohoto světa k věčnému blahoslavenství se obrátili a jiní v úřadech svých a v povoláních se skrze jeho milost císařskou změnili...“¹⁴⁾

Tento titulář Nigryn věnuje Vratislavovi z Pernštejna, nejvyššímu kancléři království Českého, protože tituly „...skrze vaši milost, jakožto nejvyššího kancléře, předně na světo vychazejí a také všechny notule skrze korektury vaší milosti se vopravují.“¹⁵⁾

Knihopis uvádí pod číslem 16027 ještě jeden titulář, ale domnívám se, že u tohoto tisku z roku 1572 jde o tentýž titulář, protože je se svrchu zmíněným titulářem typologicky shodný kromě titulního listu a stránky A8b.¹⁶⁾

Poslední titulář 16. století sestavil Šebestián Fauknar z Fonkenštejna a v roce 1589 jej vytiskl Jan Šumann ve své tiskárně v Železné ulici na Starém Městě. Tento titulář je věnován hned čtyřem lidem — Jiřímu staršímu z Lobkovic na Libochovicích, nejvyššímu hofmistru království Českého, Michalovi Španovskému z Lišova na Pacově a Vožici, nejvyššímu písaři království Českého, podkomořímu Burianovi Trčkovi z Lípy a na Světlé nad Sázavou a místopísaři Kryštofu Želinskému ze Sebuzzína, kteří mají také na stránkách B3a až B4b vyryty erby a kterým Fauknar děkuje za

pomoc. Svůj titulář vydává ze stejných poňutek jako Černý. Důraz klade na to, že poslední titulář vyšel již před 18 lety, což znamená časovou mezeru více jak třikrát delší než u předchozích dvou titulářů.

V názvu se Fauknar též zmiňuje o císařském privilegii a na konci, v staří nazvané K čtenáři, se opět omlouvá za nedostatek tituláře.

Závěrem bych se chtěl zmínit ještě o několika zvláštnostech, které by nám pomohly objasnit vznik titulářů jako určitého druhu pramene.

Povšimneme-li si nejprve názvů jednotlivých titulářů, zjistíme, že všechny vyjma tituláře Brikcího byly psány pod ochranou panovníkova privilegia. To, že Brikcí privilegium nepotřeboval, si můžeme vyložit hned dvěma způsoby. Jednak psal svůj titulář na přímou žádost místokanceláře království Českého Jiříka Žabky z Limberka a na Kunicích, za druhé to byl titulář první, který byl vlastně ještě prubířským kamenem. Teprve po jeho vydání se zjistilo, že psaní titulářů je velice výnosné, a tudíž musela být na tuto činnost vydávána privilegia. To potvrzuje například i fakt, že Jiří Černý vydává titulář pouhých pět let po tituláři předchozím, vlastně zdůrazňuje, že privilegium na vydávání titulářů „vyžnil“, a ihned poté se osamostatňuje.

Naproti tomu ale tituláře pravděpodobně nepatřily k nejvýznamnějším pracem, protože literatura pojednávající o autorech nebo tiskařích titulářů se o nich málokdy zmiňuje. Konkrétně je to jen v případě Brikcího, jehož titulář byl vlastně první tiskem vydaný, v případě Fauknara, kde titulář splňuje stejnou úlohu jako jeho ostatní práce, a v případě Šumanna, protože jeho ostatní práce nejsou nijak významné.

Jednoznačně ale můžeme říci, že tituláře byly převážně kancelářskými pomůckami, protože tři z nich byly svázané s formulářem¹⁷⁾, Fauknarův, i když se jmenuje Tytulář, obsahuje formulář také. U Brikcího dle se sice jedná o samotný titulář, ale ze tří exemplářů, se kterými jsem pracoval,¹⁸⁾ je jeden samostatný titulář, jednou je svázan s tiskem Zemského zřízení z roku 1530 a v posledním případě je titulář svázan s tiskem Zemského zřízení z roku 1530 a ještě s Novým zřízením o vyzdvižení desk zemských pohořelých království Českého.

Zmíněné tituláře tedy obsahují, kromě spisů s nimi svázaných, tituly stavů duchovního a světského, kromě tituláře z roku 1534 obsahují i tituly do měst (z království Českého i z ciziny) a některé i tituly mistrů učených pražského, úřadů a osob v nich postavených.

Ze stavu duchovního jsou tu tituly od papeže až po mnichy. Nejsou to ovšem tituly pro jednu konkrétní osobu, ale pro celou vrstvu. Místo jmen se používá písmene „N“. Stejně jsou tituly psány i u stavu světského. Je zde titul císaře, rýnského falckraběte, kurfiřtů a různých úředníků. Jsou zde však i tituly cizích monarchů, ale ty jsou psány konkrétně na jméno určité osoby. Jedná se o tituly králi španělskému, králi polskému (není uveden jménem), arciknížatům a dalším. Z toho můžeme usuzovat, že tituly na jednu určitou osobu byly psány u takových osob, které u nás nebyly v obecné známosti. Naproti tomu polský monarcha, jehož jméno u nás vcelku známo bylo, jmenovitě uváděn není.

Ve světském stavu zaujímají také významné místo stav panský a vladýcký, jimž je věnována podstatná část každého tituláře. U stavu panského je vždy na-

před napsán titul (vyjma posledního tituláře, kde titul chybí) a za ním následuje jmenovitý výčet všech příslušníků panského stavu. Co se týče vladýckého stavu, je zde také jmenovitý výčet všech příslušníků, ovšem titul, který náleží vladýkům, zde není.

Co se týče titulů používaných u nás v 16. století, musíme si uvědomit, že tituly jednotlivých vrstev se od sebe nejen lišily navzájem, což je pochopitelné, ale lišily se také podle osoby, která oslovovala. Jinak titulovali páni nebo rytíři a jinak měšťané. To se projevuje také v těchto titulářích. Jsou zde jiné tituly, které mohou používat páni, rytíři a význačnější města, a jiné tituly, kterých mohou používat ostatní města a někteří měšťané. Můžeme říci, že tituly u stavu panského se nemění po celé období sledované čtyřmi tituláři, tj. v letech 1534–1572 (poslední titulář z roku 1589, jak už jsem se zmínil, titul neuvádí). Podle nepatrných změn, které u tohoto titulu tituláře uvádějí, můžeme i pozorovat, které tituláře byly předlohou pro titulář následující. Jisté spojení můžeme tedy sledovat u první dvojice titulářů (1534 a 1556) a u druhé dvojice (1567 a 1572). První dva tituláře uvádějí titul — „Urozenému pánu, panu z N., pánu příteli etc.“, který mohou používat páni rytíři a přední města, a titul „Vysoce urozenému pánu, panu z N., pánu mně milostivě příznivému, jeho milosti etc.“ pro města menší a některé měšťany. U druhé dvojice titulářů je rozdíl v titulu jen v tom, že je rozšířeno jméno — „... panu N. z N., ...“ — u obou druhů titulu a u druhého titulu je místo slova „milostivě“ užito slova „laskavě“, což jsou ovšem synonyma, která nemají pro otázku vývoje titulů žádného zvláštního významu.

U jmen jednotlivých šlechtických rodů vládne velká nejednotnost, která se projevuje hlavně u titulářů z první poloviny 16. století. Čím blíže ke století sedmáctému této nejednotnosti ubývá. Protože se tato nejednotnost, která se objevuje zvláště u tzv. přirozených rodových titulů,¹⁹⁾ vyskytuje hlavně u osob v tituláři stavu vladýckého a rytířského, můžeme se domnívat, že to souvisí s uzavíráním jednotlivých stavů a s vnějším projevem tohoto, čímž je vydávání řádů těchto stavů. Protože se stav panský uzavírá hned na počátku 16. století, v roce 1501, dá se už u něho mluvit o jakési unifikaci jmen šlechtických rodů, která se projevuje v titulářích. I u jmen vladýckých rodů ubývá nejednotnosti směrem k 17. století, kdy v roce 1609 se tento stav uzavírá také.

V prvním tituláři z roku 1534 jsou jména osob velmi silně komolena, dokonce je zde často zaměňováno jméno rodové (příjmení) s jménem křestním (např. Vita ze Rzávého je zařazen pod V). Jsou zde také často vynechaná písmena ve jménech.

V dalším tituláři je už jednota jmen zachovávána více, ovšem jen v první polovině. Ve druhé polovině jsou už časté chyby a vrací se opět nejednotnost ve jménech.

U tituláře z roku 1567 už nastupuje jednota ve jménech, jen občas se objevují vyložené chyby, které opět svědčí o rychlosti písaře. Je to stejné jako u následujícího tituláře z roku 1572, kde je však více chyb.

Poslední titulář vypadá jako by byl psán podle diktátu, jména jsou zde opět často komolena, u jednoho jména se objevuje i několik variant.

Poznámky:

- 1) Literatura, např. Č. Zíbrt, Titulář aneb jak se titulovali u nás jindy a jak se tituluje nyní, Praha 1917; Knihopis českých a slovenských tisků od doby nejstarší až do konce 18. století, II. Tisky z let 1501–1800, Praha 1939–1963, 8 sv., hovoří o 6 titulářích. Uvádí se zde i titulář z roku 1547, jehož autorem je Sixt z Otrsdorfu. Zde se však jedná jen o formulář.
- 2) V roce 1531 se Brikcí stává sekretářem úřadu hejtmanského a zde právě obdržel prosbu místokanceláře, aby sepsal tituly osob podle přiznávacích listů k berni, které byly tehdy podávány do hejtmanské kanceláře. „Redakční uzávěrka“ tituláře byla někdy na počátku roku 1534 (do 14. března).
- 3) Brikcí z Licska, Tytulové stavu duchovního a světského, 1534, A2b.
- 4) Tamtéž, A4a.
- 5) Tamtéž, A3b.
- 6) Tamtéž, A4a.
- 7) „Redakční uzávěrka“ tituláře byla někdy mezi 22. červnem a 10. červencem 1556.
- 8) Mikuláš Šúd ze Semanína, Formy a notule, 1556, A4a.
- 9) Jan Filoxen Jičínský starší.
- 10) J. Jungmann, Historie literatury české, 3. vyd, Praha 1849, o tomto tituláři píše, že je to jen „...opravení a rozmnožení Šúdových Forem od r. 1556“ (s. 193). Z těchto závěrů pravděpodobně vycházel i Tomáš Krejčík ve své studii (SAP, 32, 1982, s. 489).
- 11) Jan Jičínský, Formy a notule, 1556, A6b.
- 12) J. Jungmann, c. d. i J. Jireček, Rukověť k dějinám literatury české do konce 18. věku, I, Praha 1875.
- 13) Jiří Černý, Formy a notule, 1572, A2b.
- 14) Tamtéž, A7b.
- 15) Tamtéž, A4a.
- 16) Knihopis českých a slovenských tisků od doby nejstarší až do konce 18. století. Tisky z let 1501–1800, sv. 8, s. 242.
- 17) J. Černý, Formy a notule, 1572; J. Jičínský, Formy a notule, 1567; M. Šúd ze Semanína, Formy a notule, 1556.
- 18) SK ČSR, rukopisné oddělení, sign. 54 B 113; knihovna Národního muzea v Praze, sign. 32 D 1, 33 E 4.
- 19) Jan Jenec z Janovic (přirozený rodový titul) na Janovicích (případný titul).

Jiří L. Růžný

Neznámý doklad thurnovské komitivy

Neúplný přehled palatinů působících na Moravě či udělujících znaky moravským rodům a mezerovitě poznatky o počtu takto vydaných znaků vedou k tomu, že čas od času můžeme nalézt v archivech i v soukromých rukou palatinátní erbovní listiny, které unikly pozornosti základní heraldické literatury.¹⁾ Přitom se často jedná o úplně neznámé erbovní rody.

Tak je tomu i v případě erbovní listiny pro rod Hladíků ze Seslice, kterou jsme objevili v Archivu města Brna.²⁾ Jedná se o silně zahnědlý, na pravé straně a v přehybech velmi těžko čitelný pergamenový list o šířce 728 mm a výšce 360 mm (po rozevření plíky 402 mm). Listina činí dojem, že nebyla dokončena. Chybí přivěšená pečeť vydavatele. Ovšem zářezy na pergamentu nasvědčují, že tam kdysi byla. Uprostřed je vynecháno místo pro erbovní miniaturu, která nebyla provedena. Víme však, že vymalování znaku bylo záležitostí příjemce.³⁾ Existují právně platné listiny, kde erbovní miniautura byla nakreslena o desítku let později nebo zde úplně chybí. Závažnější skutečností je chybějící podpis vydavatele. Budeme se tedy muset zabývat i její právní platností.

Erbovní listina byla v minulosti neoddělně restaurována tím způsobem, že pergamen byl na zadní straně podlepen papírem. Do Archivu města Brna se dostala zřejmě jako příloha k nějakému spisu, jak o tom svědčí rubní poznámka „ad 1“.

Podle jejího obsahu, který je psán krásnou češtinou, Martin hrabě z Thurnu (důsledně psáno z Turnu) a z Valsasiny, svobodný pán na Sv. Kříži (Sta Croce, zum Kreuz, v listině tvar Kreytz), dědičný hofmistr knížectví kraňského a brbského, v Prsticích dne 12. května 1604 na základě svobod zde vyjmenovaných, které dal římský císař Karel V. jeho předkovi Vítu

hraběti (sic!) z Thurnu a Valsasiny v Neapoli listinou ze dne 15. 1. 1536, uděluje znak svému služebníkovu Janu Hladíkovi ze Seslice a jeho dědicům za jeho zde blíže nespecifikované služby a i za služby budoucí.

Znak je v listině popsán následovně: „Erb a klinot gmenowitie Sstit z polo rozdieleney w spodnim poli gest obly poleno czierne zkažde strany se dwiema oblymy utiatymy ostrwemi w zlutom poli a w swrchnim bila lilige w modrem poli, nad Sstitem gest zawrzeny Helm po obou stranach s bilemy, czierneymi, zluteymy a Modreymy fafrnochy, na helmu gest Toczienicze Turczka, zty vychazegiczy gednoduchy czierne Krzidlo wniem jako duole w sstitu bila Lilige.“ Podle tohoto autentického blasonu byl ztvárněn uvedený znak (obr. 1).

Dále následuje běžný výčet možností užívání propůjčeného znaku a na konci listiny je uvedena obvyklá sankce za bránění a rušení užívání znaku ve formě pokuty, jejíž výše je podle palatinátního privilegia 30 hriven čistého zlata.

Erbovní listina pro Hladíky ze Seslice je zajímavá hned z několika hledisek. Vedle toho, že rozšiřuje moravskou heraldiku o nový dosud neznámý znak, dává představu o obsahu původního thurnovského palatinátního privilegia, což umožňuje ho zařadit do kontextu vývoje palatinátních práv. Současně je zatím jediným dokladem výkonu thurnovské komitivy v Čechách a na Moravě ohledně udělování znaků měšťanům.

Obdařeného lze ztotožnit s brněnským měšťanem Janem Hladíkem, který ve městě dne 9. srpna 1602 získal měšťanské právo.⁴⁾ Podle jeho testamentu měl příbuzné v Čechách. Pamatoval na ně odkazem 100 zlatých. Avšak nic bližšího o nich neuvedl. Sám se zřejmě také narodil v Čechách. Dá se usuzovat, že

v mládí byl ve službách Thurnů. Také v erbovní listině je uváděn jako služebník Martina z Thurnu. Patřil svým sociálním postavením k městskému patriciátu. Několikrát je uváděn jako člen městské rady.⁵⁾ Příjmy mu plynuly z výčepu vína a piva. V okolí Brna vlastnil několik vinic.⁶⁾ Ženatý byl poprvé s Juditou Lerchnerovou, která byla předtím vdaná za brněnského měšťana Jana Ježka. Podruhé s Dorotou, jejíž rodné příjmení neznáme. Z obou manželství však neměl děti. V testamentu z 13. listopadu 1612 činí svoji dědičkou druhou manželku Dorotu. Zemřel mezi 13. a 18. listopadem 1612.⁷⁾

Udělený znak obsahuje v dolním poli bezpochyby znamení původního měšťanského znaku — ve zlatě černou osekanou větev. Tento symbol je možné dávat do souvislosti s jeho příjmením. Hladík bylo označení jednoho druhu hoblíku.⁸⁾ Bohužel, se nám zatím nepodařilo najít jeho měšťanskou pečeť. Z terminologického hlediska je zajímavé použití v blasonu pojmu ostrve pouze pro osekané výběžky na větvi.

Podobný znak užíval převor augustiniánského kláštera u kostela sv. Tomáše v Brně Jiří Hladík na své pečetě z 3. listopadu 1639.⁹⁾ Ve štítě z trojvrší vyrůstá pařez olivového stromu, který má po stranách po dvou větvích. Na pařezu stojí vpravo otočená holubice, která drží v zobáku olivovou větvičku (obr. 2). Buď byl znak utvořen podle stejného principu nebo byl převor v nějakém příbuzenském vztahu s Janem Hladíkem.

Horní pole štítu, v němž je v modři stříbrná lilie, bylo inspirováno znakem palatina. Původním znakem Thurnů byla věž a za ní dvě zkřížené liliové žezla.¹⁰⁾ Českomoravská větev Thurnů si svůj znak rozmnožila o další pole, která vyjadřovala nově udělené či restituované tituly.¹¹⁾ Přitom se žezla změnila ve dvě zkřížené lilie i s kořeny a byla samostatně položena do modrého pole.

V moravské heraldice je znak Hladíků ze Seslice jedinečným dokladem užití turbanu na přilbě místo korunky či točenice. Turban symbolizoval účast obdoraného na tureckých válkách. V této souvislosti nelze nezpomenout vynikající účast Františka z Thurnu, otce Martina na vojenském tažení proti Turkům. Není vyloučeno, že se mohl Jan Hladík tohoto tažení jako jeho služebník zúčastnit.

Udělený predikát „ze Seslice“ se nám nepodařilo identifikovat. Kromě erbovní listiny není nikde doložen, a to ani v testamentu. S tím se znovu vynořuje otázka, zda listina byla právně platná. Na jedné straně byla uchovávána a zřejmě v minulosti připojena k nějakému spisu. Na druhé straně nemáme znak doložený na pečetě, ani v pramenech se predikát nikde nevyskytuje. Navíc listina vykazuje z právního hlediska značné nedostatky. I když za současného stavu poznání nechceme vyslovit zásadní soud, přesto se spíše přikláníme k negativní odpovědi.

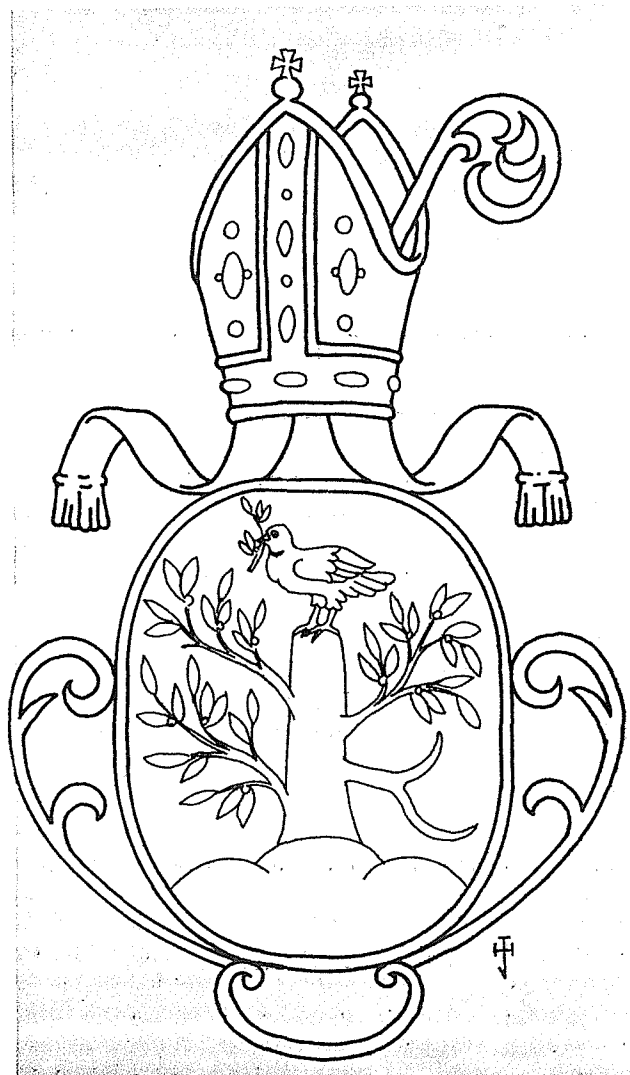
Rozhodně větší cenu má erbovní listina pro poznání thurnovské komitivy. Palatinátní privilegium bylo římským císařem Karlem V. propůjčeno zakladateli českomoravské větve Vítovi z Thurnu (1471 — 28. 2. 1547), který získal povolení v zastoupení císaře vykonávat jeho některá suverénní práva, a to pro sebe a svého syna Františka z Thurnu (1509 — 25. 2. 1586).¹²⁾ Privilegium z 15. ledna 1536 se nám nedochovalo a jeho obsah částečně reprodukuje zmíněná listina, což je ovšem právně pochybené. Jak jsme již zdůraznili, pri-

vilégium bylo omezeno pouze na výše uvedené osoby a nemohl se na něho odvolávat Vítův vnuk. Snad by to mohl být důvod pro neplatnost nalezené listiny. Nicméně díky tomu víme, že Thurnové původně mohli v zastoupení císaře jmenovat notáře a písaře. Dále legitimovat nemanželské děti, jejich přirozený otec byl nejvýše rytířského stavu, a též poddaným služebníkům, manům a měšťanům udělovat dědičné znaky.

Z výčtu práv můžeme vyslovit závěr, že se jednalo o typickou tzv. malou komitivu.¹³⁾ Na základě ní udělené erbovní listiny neměly nobilitační účinek.

Dne 28. ledna 1568 arcikníže Ferdinand Tyrolský propůjčil Thurnům komitivu dědičnou.¹⁴⁾ Obsah privilegia je podobný. Komitiva zahrnovala právo jmenovat notáře a písaře na svých panstvích, legitimovat nemanželské děti a udělovat znaky. Palatinátní práva byla vyhrazena nejstaršímu synu a takto se dědila.

Další otázkou je, zda se výkon thurnovské komitivy týkal Čech a Moravy. Vít z Thurnu, pokud udílel znaky, tak osobám žijícím v oblasti dnešní severní Itálie, jižního Rakouska a Jugoslávie. V Čechách a později na Moravě se usadil jeho syn František z Thurnu. O něm víme, že uděloval a polepšoval znaky měst, které se nacházely na jeho panstvích. Erbovní listinou ze dne 24. prosince 1566 polepšil znak Německému Brodu (dnes Havlíčkův Brod) o dvě thurnovské věže.¹⁵⁾ Otázka je, zda tak vždy činil z moci palatinátního

Obr. č. 2

privilegia, či využíval právo vrchnosti udělovat svým poddanským městům znaky. Dne 3. dubna 1580 na jeho přímmluvu císař Rudolf II. povýšil vesnici Dolní Duna-jovice na město.¹⁶⁾ Erbovní listinu vydal sám, ač již výkon komitivy smlouvou uzavřenou v roce 1574 ve Steinu postoupil svému nejstaršímu synovi z prvního manželství Jiřímu z Thurnu (1538–1595).

Zatím neznáme žádný doklad o udělování znaků měšťanům. Jeho syn Jiří spravoval a později držel panství v Rakousku, Kraňsku a Gorici. Neměl tudíž žádný vztah k českým zemím a nelze předpokládat vydávání erbovních listin pro obyvatele Čech a Moravy. Po smrti Jiřího z Thurnu měl hodnost císařského palatina vykonávat syn Jan František, který však zemřel v roce 1596 ještě jako dítě.

Tak se výkon thurnovské komitivy opět přesunuje do Čech a na Moravu. Palatinem se stal nejstarší syn z Františkova druhého manželství Martin z Thurnu (+ 1611). Po otcově smrti mu připadly panství v Čechách, Lipnice a Německý Brod. Získání nejmenšího dílu, pasiva otcovské pozůstalosti, malé schopnosti a povahové vady¹⁷⁾ ho donutily je brzy prodat. Poté zůstal bez pozemkového majetku a do své smrti žil v malešovickém mlýně na panství svého známého bratra Jindřicha Matyáše z Thurnu. Taktéž zmíněnou erbovní listinu vydal v Pršticích v sídle jednoho ze svých bratrů.

Dílem osudu se čestná hodnost císařského palatina dostala outsideru rodu jako jediný pozůstatek společenského lesku. Je možné, že vydával erbovní listiny více osobám z Čech a Moravy. Je však otázka, jakou měly společenskou prestiž.

Poznámky:

- 1) Z posledních článků přinášejících informace o palatinátních erbovních listinách uvádím: Karel Müller, Neznámá erbovní listina palatina Jiřího Pontana z Braitenberku; In: Heraldická ročenka 1984, s. 78–79; Alois Příbýl, Palatináty a erbovní listy, Heraldika a genealogie, 1983 (r. 15), č. 1, s. 3–49. Další články k problematice palatinátů přináší Bibliografie české práce heraldické, díl I.
- 2) Archiv města Brna (dále AMB), Sbírka listin, man-

- dátů a listů (dále SLMAL), listina Prštice 12. 5. 1604.
- 3) Např. Pavel R. Pokorný, Opomenuté erbovní listiny, In: Heraldická ročenka 1978, s. 57–58, rod Milde.
- 4) Josef Dosoudil, Die Brünnner Bürgeraufnahmen 1559–1845, Zeitschrift des deutschen Vereines für die Geschichte Mährens und Schlesiens, Brno 1932 (r. 34), příloha Familienforschung č. 2, s. 14.
- 5) AMB, SLMAL, listina Brno 29. 9. 1614; AMB, Sbírka rukopisů (dále SR), rukopis č. 2769 (Kniha přijímání měšťanů z let 1559–1619).
- 6) AMB SLMAL, listina Želešice 12. 6. 1604 (vinice v Želešicích); listina 12. 12. 1603 (vinice v Moravanech).
- 7) AMB, SR, rkp. č. 51 (Kniha testamentů), fol. 419–421.
- 8) Dobrava Moldanová, Naše příjmení, Praha 1983, s. 81.
- 9) AMB, SLMAL, listina Brno 31. 1. 1639. Pečeť Jiřího Hladíka je prtištlčná, červená, oválného tvaru o rozměrech 17×13 mm. V pečetním poli ohranice-ném jemným perlovcem je mezikružím tvořený jemnými linkami, v němž je opis: (špatně čitelně) FGL GLA PROT APT PVG MORA P BRVNE AV. Uprostřed se nachází znak, který se skládá z oválného štítu zasazeného do boltcové kartuše. Ve štítu je popsán znamení. Větve nejsou proti sobě a mají lístky. Štít je převýšen prelátskou mitrou, již je provlečena infule závitěm vlevo obrácená. V listině z 10. 10. 1673 (SOAB, E 4 — Augustiniáni Brno) je jeho jméno uváděno ve tvaru Gladich.
- 10) August Sedláček, Českomoravská heraldika, Praha 1925, s. 650–651.
- 11) Další varianty znaku s lilijemi v samostatném poli uvádí Heinrich Kadich, Der Mährische Adel, J. Siebmacher's grosses und allgemeines Wappenbuch, díl IV, oddíl 10, Nürnberg 1899, s. 161, tab. 115; Jozef Novák, Rodové erby na Slovensku, Martin 1980, s. 246–247; Rudolf Bačkovský, Bývalá česká šlechta, Praha 1948, s. 328 a další. Viz též poznámka ¹²⁾.
- 12) František Hrubý, Hrabata z Thurnu a Valsassina, Dějiny jich českomoravské větve, Český časopis historický, 1922 (r. 28), s. 79, 83.
- 13) Alois Příbýl, O palatinech, Erbovní sešit, č. 3–4, s. 8–14. Zde je uvedena další literatura k vývoji palatinátu.
- 14) Státní oblastní archiv v Brně, G 169 — Collalto I, inv. č. 853 (Pamětní kniha hrabat Thurnů).
- 15) František Zvolský, Znaky českých měst, Brno 1948, sešit 1, fotografie miniatury.
- 16) Jaroslav Dřimal, Ivan Štarha a kol., Znaky a pečeti jihomoravských měst a městeček, Brno 1979, s. 122–123.
- 17) Např. Karel starší ze Žerotína se o něm vyjádřil jako o opilci a hýřilovi.

Kresby: Jiří Hanáček

Jaroslav Jásel: Čína dragouna

Před deseti lety byl nalezen Památník Aloise Kožnára, vojína c. k. dragounského pluku č. 2, který patřil dlouholetému generálnímu pobočníku císaře Františka Josefa I., hraběti Eduardu Paarovi.¹⁾ V roce 1898 byl tento pluk, který sídlil v Přerově, odvelen do města Struzova, do východní části rakousko-uherské monarchie. I když část tohoto Památníku, popisující průjezd Slezskem, byla již zveřejněna,²⁾ domnívám se, že tato stať, rozšířená o průjezd Moravou a doplněná o další

poznatky, bude vhodným příspěvkem k historii severomoravského regionu.

Autor Památníku Alois Kožnář se narodil 22. června 1876 v Brozánkách, okr. Mělník,³⁾ Josefu Kožnárovi (také uváděn jako Kožniar) narozenému 18. května 1828 a Kateřině, roz. Marešové. Domovem příslušný byl do Vlnovse, okr. Mělník. Byl čeledínem, vyznání katolického. Odveden byl v roce 1897 a sloužil 10 let a 3 měsíce. V roce 1903 se oženil s Marií, roz. Kvěchovou,

narozenou 6. září 1876 v Dřešíně, okr. Volyně.⁴⁾ Dne 14. října 1904 se manželům Kožnárovým narodil ve Vídní syn František.⁵⁾ V letech 1907–1909 byl Alois Kožnár příslušníkem zeměbranného pluku hulánského č. 6. Asi do roku 1918 bydlel na adrese: Wien II., Vorgartenstr. 201–5.⁶⁾ Později přesídlil do Třemošné u Plzně, kde 6. června 1937 zemřela jeho manželka Marie.⁷⁾ Alois Kožnár zemřel dne 8. února 1957 ve Lnářích.⁸⁾

Památník je napsán v linkovaném sešitě formátu cca A6, o sedmdesáti číslovaných stranách. Číslování stran je trochu zmatečné. Začíná čísly římskými (I až III) a pokračuje arabskými (2 až 70). Památník je vlastně deníkem, který Alois Kožnár sestavoval za pomoci svého kamaráda Stanislava Šichy ze Středokluk, jak sám uvádí v „Předpisu dopisu“ rodičům, jenž je v Památníku hned za úvodem. Po těchto úvodních statích následují chronologicky a topograficky řazené postřehy z cesty, pohledem člověka s minimálním vzděláním, čeledína, který dění kolem sebe zobrazuje prostým, nekonvenčním, a proto velice vzrušujícím způsobem.

Cesta dragounského pluku vedla po této trase:⁹⁾ Přerov — Nový Jičín — Frýdek-Místek — Český Těšín — Cieszyn — Bielsko-Biala — Kalwaria Zebrz. — Maszna Dol. — Limanowa — Nowy Sacz — Gorlice — Jasło — Krosno — Sanok — Krosńienky — Chyrov —

Sambor — Komarno — Bobrka — Rogatin — Podgajcy — Kozova — Struzov.

V následující doslovné citaci Památníku je, mimo úvodní části, uveřejněna pouze ta část, věnující se průjezdu Moravou a Slezskem. Text je citován doslovně, včetně pravopisných, stylistických a topografických chyb.

„Památník.

Na věčnou upomínku napsal všechny strasti a nesnaze veselé i smutné nehody a dobrodružství která bylo za žiti i prodělati těm kteří se právě ten čas nalezali ve službách u slavného Dragounského pluku číslo 2. v zemích Moravské ležícího v městách Olomoci, Bizenci a v Přerově, na jeho cestách když se stěhoval do Polska. Nejní to psáno zrovna slovem spisovatelem, poněvadž žádný spisovatel ani učenec neskládal, proto doufám že každý kdoto čísti bude brati ohled, a chyby v tom udělané se nevšímne.

I.

Předpis dopisu. 15/7 1898

Milí rodiče!

Přiměte odemě srdečný pozdrav a v duchu políbení, to výte že sme se našpekulírovali s jedním kamarádem ze Středoklub¹¹⁾ Stanislavem Šichou, každý den sme si napsali do notesu kousek a potom v kasárnech sme si to opisovali, tak si to rozmislete že sme si dali velkou práci, ale mám stožho velkou radost jest to romantikou z Čech až do Polska kde v takovém smutném místě musíme ještě moc strávit a skusit, ale až přídem domu tak vám to povím všecko buďte zdrávy váš syn

Alois

II.

Den 15tého Července roku 1898 zůstane zajisté vrytý hluboko vsrdcích těch kteří právě ten čas nalézali se ve službách Dragounského pluku Číslo 2.

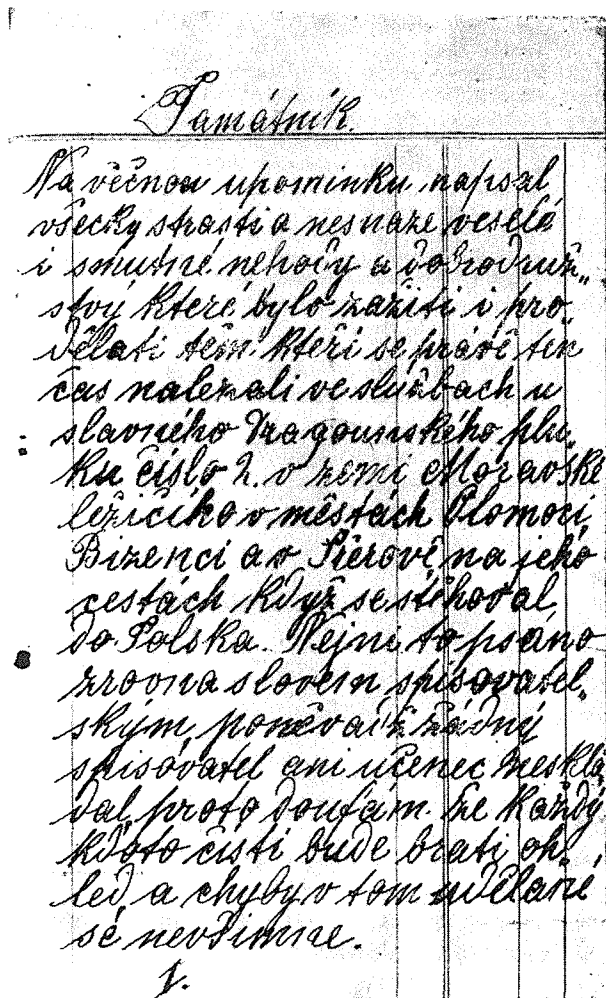
Byl to poslední den jeho pobytu na Moravě v těch starých místách kde již tak dlouhá a dlouhá léta byl usazen.

Z rozkazu Císařského jest se mu bráti do Polské země až k samým hranicím Ruským.

Jest předvečer toho památného dne všecko jest již připraveno, sedla na koně napakována, každysi ještě shledává to své chudé bohat-

III.

stvý co má na ty vojny, a dává do svého kufříku pak je odevzdávají do magacínu odkud je posíláti budou na určený cíl, kde nám jest se bráti. Každým je přitom nějak smutným a zadumčivým, nerozléhá se po kasárnech již tak zpěv v jako obyčejně, naopak příšerné ticho všude panuje a proč, to proč nejsou tak veselí jako dříve? On to každý dobře ví a cítí co má před sebou, co jej očekává ona vlaštovička tuze šveholí když má na zimu opustit své hnízdo, svůj příbytek. On to každý ví že již mu nikdy tak nebude jako zde, zde jest lid jako v čechách, tak dobrý ale tam v tom Polsku, tam to žádný nechválí. Na den patnáctého července, již nemohl žádný dospáti ještě netroubíl ani jitřenku a již bylo vše vzhůru, nastala ta chvíle kterou každý takovým napjetím očekával. Je to spěchu jeden sem druhý tam, vše přebývá v zimničním rozechvění, ještě se každý loučí, i každým známím i kantýnským kde mu bylo zažití zlého i dobrého. Jiný mají zase oblehnu-

Ukázka textu Památníku

tý kantín, kde sobě kupují něco pro kuráš, již sou celí rozjařený i do zpěvu se dávají. V tom jest slyšeti hlas trubky, dávající znamení k sedláni každý běží pro své sedlo a spěchá s ním ku svému koni-

3.

čkovi a počne sedlati. I ty koně tak jako by to cítily bylo nespokojeni a smutně se ohlíželi kdyby tak věděli co naně čeká, žemusí své pány na svým těle odnésti za tolikere hranice daleko na sever a že se sem vyce nanavrátime ale ty nevědí ničeho jejich rozum je zatemněny.

Konečně dáno znamení k vysedání všecko kde kdo jest k vysedání na své koně je to hluku a křiku na dvoře se mají stavět do dvouřadu. Jako by na povel stoupí celá švadrona v plným hrdlem. Jak přetěžký jeto smutné loučení jak velebné seto rozléhá po širokém nádvoří až to srdcem zahřívá i

4.

ten náš velitel náš vůdce v předu na bujném oři proti nám stojícím ma hlavu nachýlenou k zemi za jistě také jest dojat snad také nerad odsud odchází. Konečně na znamení vůdcova všichni trumpetři troubí na počest na rozloučenou modlitbu vojenskou pak postaviv se vnaše čela velel k pochodu. Se šavlemi vytasenými vyjžděli sme s kasáren ku městu ještě se každý ohlíží za sebe na ty kasárna v kterých sem již tak dlouho vojančil a do kterých se nemám již výce nevrátiti už nám zmizeli z očí jeli sme přes město Přerov v ulicích stojí velké zástupí lidu při-

5.

šli se ještě na nás podívat klobouky neb šátky mávají ve výšce nám na rozloučenou, tu i tam jest tak vidět uplakanou tvář. Dívčiny leckterás strácí svého myláčka co on seji vždy nasliboval té lásky vroucí a ten ji opouští v dále krajině snad již více ho nespátří zdaš nalezne za něj nahradu zdaš se rány jejího srdce zacelí!

Potěš jí sám Bůh.

Nastřed města čekali dívky s růžemi a kyticemi vyšli nám vstříc a podavši je našim důstojníkum co dukaz přízně pak vystoupil sám okresní hejtman a jmenem města Přerova se

6.

loučil se švadronou líčil vše slovy upřímnými jak neradi nás strácí a přál nám za celé město by štěstí v nové vlasti nás provázelo. Náš vůdce jim za tu čest prokazanou děkoval pak na jeho povel jsme provolali třikrát **Na zdar** až se to vzduchem otřeslo každý zachvíval jak byl dojat na dané znamení jsme se hnuli ku předu opouštějíc tak město Přerov stranou k Lipníku. Jeli sme přes obec Hoslavici¹²⁾ dále malé a velké Prosenice¹³⁾ i Osek hned za ním v pravo jsme jeli okolo hradu tak zvaný Helvický Kámen¹⁴⁾ dale přes město Lipník kde již byla ubytovaná štvrtá a šestá švadrona dragounu z Olomouce. Mý sme dojeli až do

7.

vesnice Slaviče tam sme se ubytovali jesto krásná krajina romantická vukol sami lesy krásný jest hrad Helvický Kámen ten převyšuje všechny vrchy a lesy ma ta krajina zde vukol rás hystorický. Neděláme skoncem nic jest přece heské když dragoni jsou nepochodu stále vydíme něco noveho něco zajímavého. Jest tichý večer a krásný jen jest slyšeti hlas trubek jak krásně seto v tom tichu večerním vijimá zní to tak nějak vážně

velebně. Oznamují poslední hodinu večerní čas k odpočinku ach ten noclech vojenský ten jest chudičky zvolna se leckdes do kouta ze svého koníčka ale za jistě se jemu v tom chudém lůžku lepší odpočívá nežli v těch

8.

peřinách však jest nám také odpočinku třeba naše těla jsou jizdou utmácená a pak dán rozkaz časné k odjezdu. Na den 18tého července časné z rána ještě všecko pohřížen jest ve tvrdý spánek ale mi již dávno jsme vzhůru aby sme pokračovali v naší dlouhé cestě. Seřadivši se před kostelem opouštěli sme Slavič. Jeli sme přes město Hranice kdež bylo všude plno vojska. Na náměstí stali kanonýři také tam byla ubytovaná jedna švadrona vše se na nás dívá však ono jest také hluk takových jezcu jede po dlaždění to jest slyšeti jen klapot koňských podkov všese na nás třpítí. Přes města jezdíme vždy šavli vytaženou. Mynouc město Hranice jeli

9.

sme Duba Blahotice¹⁵⁾ až do starého Jičína zde jest druhý náš pobyt jesto zde krásne jsme zde ubytovaný v jedné vinopalně sotva víjdem s konírny tu hned nad námi v úžasné výšce se hrdě vypíná hrad „Starý Jičín“. Mý jsme ubytovaný tak jako v podhradí den utek nám beze všech rozmanitostí až teprvé večer jsme spatřiliněco co nás velice zajímalo. Jsme na náměstí tam stojí před jedním domkem brana celá ověšená a před ní hudebníci připraveni jen spustit ale s krze lid by jabko nepropadlo. Budou hrati dostaveníčko jednomu rodáku svému jenž má býti druhý den na kněze posvěcen. Konečně zahráli směs národních písní byvali Čechové. Tu se

10.

každý cítil tak jako by byl doma tak jako byl slyšen tu naši Českou milou hudbu jak ná nás ty naše písně účinkovaly. Zde jest lid moc nábožný když jest někdo na kněze posvěcen tak jest považován za svatého. Druhý den od rána až do samého večera střelba z moždířů spolky s hudbou tak jako o velké slavnosti. Když se jim novosvěcenec ukázal tak padali i roucho mu líbali a nebo se jej jen dotýkali musel se dostati bránit by jej neumačkali. Psáno dne 17tého Července na rozvalinách hradu Starého Jičína. Hrad nalezá se ve velké výšce až se hlava točí když se člověk podíva jest rozkošný viděti jest daleko široko až an Sleské hranice hrad jest sám ohromně velký

11.

same tajné pruchody velké zdě a ohromně sylné musel to byti hrad nedobytný, Dne 18tého Července časné z rána ještě lidé spali a mý již stáli na náměstí jsouce připraveni k pochodu minouce jej přejeli jsme nejdříve do Nového Jičína které jest uplně německý jesto velké a krásné město na pravé straně před Jičínem je hrad Šnajberk.¹⁶⁾ Dále jelisme přes město Příbor a Klačov¹⁷⁾ a přes město Místek Fridek velké to město tam sme se loučili s Moravou jsme na Sleských hranicích tam sme překročili řeku Odru¹⁸⁾ čím dále jedeme tím jest chudší a chudší kraj zde jsou nejvíce jen vrchy roste zde žito oves a brambory a nic výce ještě to za mnoho nestojí sme ubytováni ve vesnici Dobrá

12.

zde se mluví nejvíce německy a pak trochu polsky již těžko jen se s nimi smluví. Kroj se nosí staročeský.

Dne 19 Července o pul páté hodině z rána jsme již stali na návsi vesničky Dobré připraveni jsouce k odjezdu. Jeli sme samými vrchami všude samé pláňe a pastviny snad žádná země tak chudá ale raopak na vrchy a pastviny bohatá tak jako země Slezská. Pojedouc několik vesnic dorazili sme do hlavního města těšína¹⁹⁾ jesto město krásné a výstavné bohaté na tovarny soukenické protéká řeka Visla.²⁰⁾ Za městem Těšínem v jedné obci tak zvaný Skolsko²¹⁾ sme se ubytovali v jednom dvoře. Vesnice jsou zde naramně roztažle každé číslo zvlášť chaty bydné v poledne 13.

sme byli u jednoho hospodáře na obědě zde mají zdravu moc bydnou pomoc sám bůh jaké to snámi dale bude neb ve Slesku to říkají že ro ještě ujde ale tam v Polsku jest prý býda veliká. O škoda Moravěny přeskoda te naši zlaté Moravy tam jsou lidé přec jen upřimny tam sme se cítili jako doma ale tady sme již pocítili tu čistotu v celé vesnici sme mnohdy zběhali a nikde nám toho černého chleba nechťeli prodat ačkoli sme jim dost najevo dali že peníze máme všechno před námi zavřeli když sme se ptali co jedi tak nám odpověděli že jedi kapustu a karbuzi a kukuricu a pak mléko to sme ještě nejspíše dostali to jest celá jejich zdrava zde nejvíce pili 14.

šnaps zde jsou ji již tak odaný uplně každý druhý dům jest kořalna neb vynopalna jak muži tak ženy i děti všichni ji piji stejně jak vodu.

Druhý den 20 tého Července časně z rana sme vyjeli při hustem dešti jeli sme přes městečko Javory²²⁾ dále přes Skouzcov²³⁾ až před Bílsko²⁴⁾ velké a krásné město za městem Bílskem teče řeka Soka²⁵⁾ která jest zároveň hranicí země Sleské přejedouce most jsme hned v městě Bělci ty dvě města jsou od sebe odděleny jen řekou hemží se to již polskými židy. Jest zde naně zvláštní podívání každý má vlasy před ušima nakrouceny culíky staří nosí dlouhé vlasy až po pas na hlavách široké beranice větším dílem nosí visoké 15.

boty pak dlouhé svrchníky černé které jim dosahují až na zem špina jest z nich citit zdaleka šfibalství jim žiha z očí sme za město dojeli až do jedné vesnice zvané Komárovice²⁶⁾ kdež sme se ubytovali. Ještě se tu

jakž takž mluví zde nám říkají jaká jest uvnitř Polsku býda tu sobě teprv teď vzpomeneme že zlata byla Morava rud z Bohem ty Moravičko zlata již tě vícekrát nespatříme a co ty Čechy co matička Praha a všechno od nás vzdálené nedovedli sme si vážit toho drahého našeho domova a teprv teď když sme mezi cizím národem teprv teď jak se patří uznáváme co všechno sme stratili. Ale da snad Bůh že jednou buď zas všemu 16.

konec že se nám vrátějí zase svoboda a volnost zatím musíme jen nato mislit a prodělati ještě mnoho.....“

Tolik Alois Kožnár ve svém Památníku o průjezdu Moravou a Slezskem. Dragounský pluk projel dále jižní Polsko a Halič, v polovině srpna dorazil na tehdejší ruské hranice a po vojenských manévrech se ubytoval ve Struzově.

Poznámky:

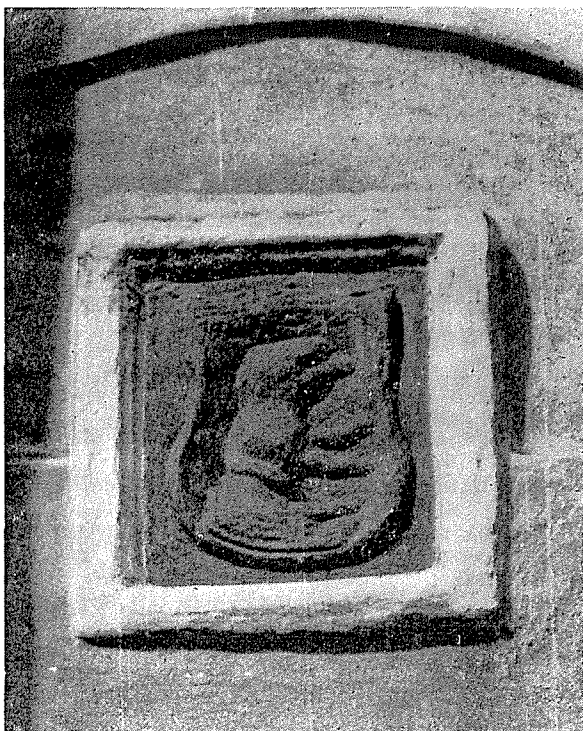
- 1) 60 let na císařském trůně, Praha 1908.
- 2) J. Jásek, Alois Kožnár a jeho Památník, Pobeskydí — Metodický zpravodaj Vlastivědného ústavu ve Frýdku-Místku, Vlastivěda č. 1—2/1977, s. 63—66.
- 3) Matrika nar. Hořín, sv. II., s. 198, ř. k.
- 4) Matrika kř. Dřešín, Tom. J, Fol. 48, ř. k.
- 5) Geburt- und Tauf — Buche, Tom. VIII, fol. 296, Wien, bez. 21, Pfarramt Jedlese.
- 6) Vojenská legitimace A. Kožnára.
- 7) Ústní informace Fr. Kožnára.
- 8) Kniha úmrtí Lnáře, sv. I., roč. 1957, s. 82, č. řad. 13.
- 9) Jména obcí jsou uvedena v současné podobě.
- 10) Památník A. Kožnára do strany 16.
- 11) Středokluky (obec u Kladna).
- 12) Radslavice.
- 13) Proseničky a Prosenice.
- 14) Hrad Helfštýn.
- 15) Dub a Blahutovice.
- 16) Hrad Štramperk.
- 17) Klokočov.
- 18) Řeku Ostravici.
- 19) Český Těšín a Cieszyn.
- 20) Řeka Olše.
- 21) Tuto obec se nepodařilo identifikovat.
- 22) Jaworze.
- 23) Skoczów (Skočov).
- 24) Biańsko—Biała.
- 25) Řeka Biała.
- 26) Komorowice. (Za upřesnění názvů obcí, hradů a řek z Moravy a Slezska děkuji dr. K. Müllerovi!.

Karel Mrbáček:

Heraldika v kostele sv. Kateřiny ve Velké Polence

K titulu tohoto článku by se dalo připsat: „...aneb na periferii heraldiky“. Takovým dojmem totiž působí ty tři velkopolské znaky. Dva z nich se nacházejí na kamenných deskách velikosti 45×40 cm, zazděných v přední sakristii nad vedlejším vchodem do kostela. První z nich představuje známý znak „Odrivous“, doprovázený písmeny SZCH, a druhý znak rodu z Ochab, střelu se dvěma příčkami a písmeny KZOH. Písmena na tomto znaku s největší pravděpodobností znamenají „Kateřina z Ochab“ a písmena na znaku prvním před-

stavují někoho z rodu Sedlnických z Choltic. Konkrétní osoba se však nedá určit. Desky jsou natřeny olejovými barvami, na šedém podkladu bílé štíty, heraldická znamení červená a písmena černá. Tinkтуры znaků jsou uvedeny nesprávně. Jak znak sedlnický, tak znak ochabský mají mít štít červený a znamení bílá či stříbrná. Obě znamení jsou polskoslezského původu. Ochabský se v polské heraldice nazývá „Liś“, protože jako klenot mívá většinou lišku. Desky se znaky jsou velmi neuměle a primitivně provedeny. Kameník, jehož úkolem bylo

Neznámý znak se znamením psa

vytesat znaky patřící v heraldice k nejjednodušším. neodvedl dobrou práci.

Hukovští z Ochab koupili Velkou Polom s dalšími vesnicemi od Petra Osinského z Žitné v roce 1492. Byl to Jan z Ochab, jeho manželka Hedvika z Bílova a syn Jindřich z Ochab. Tento však již v roce 1500 prodal polomské zboží Jiříku Šipovi z Branice, ale už v roce 1506 syn Jiříkův Martin vložil Velkou Polom i s příslušenstvím Jindřichovi z Ochab zpět.¹⁾

Jindřich z Ochab zemřel roku 1530 a Velkou Polom přenechal své dceři Kateřině, která se provdala za Mikuláše Pražmu z Bílkova. Po smrti Kateřiny se Mikuláš Pražma oženil podruhé, a to se Štátnou Sedlnickou Choltic. Zemřel v roce 1555 a Štátná Sedlnická se znovu provdala za Balcara Švejnice z Pilmsdorfu na Fulneku, jehož byla třetí manželkou.

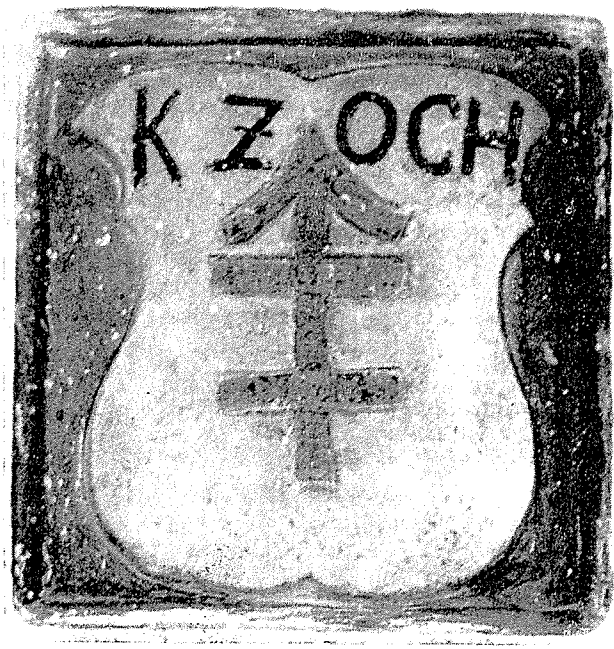
O tabulích se zmínil Josef Pilnáček v Rodech starého Slezska, kde mimo jiné píše: „...z jeho (Jindřicha z Ochab) 1520 uváděných dětí známe Kateřinu z O. a Velké Polomě, 1530 manželku Mikuláše Pražmy z Bílkova, později snad Sedlnického z Choltic, čemuž by nasvědčovaly dvě znakové tabule na kostele Vel. Polomě...“²⁾ Pilnáček považoval znaky za alianční, a proto znak s odřivousem přisoudil nějakému druhému manželovi z rodu Sedlnických. Dostal se tak do rozporu se skutečností. Podle ní totiž představují znaky dvě manželky Mikuláše Pražmy z Bílkova. I to však poněkud postrádá heraldickou logiku, neboť tu schází právě třetí znak Mikuláše Pražmy.

Místo znaku Pražmova se však na polomském kostele zachoval ještě třetí znak. Je umístěn v horní výši oken na jižní zdi a má stejné rozměry jako předchozí dvě desky. Tento znak představuje dnes již sotva řešitelnou heraldickou záhadu. Je rovněž velmi neuměle proveden a má představovat nějaké zvíře. Figuru můžeme jen při velmi dobré vůli považovat za psa, vlka nebo dokonce za lva ve skoku. Zvíře má přes pás nějaký pruh.³⁾

Pilnáček chtěl naznačit řešení této záhady a uvedl v této souvislosti rod „Hlasník ze Sosnišovic“ původem z Horního Slezska. Zmiňuje se o tom, že na zdi kostela ve Velké Polomi je velmi neuměle tesaný znak představující na štítě vpravo hledící zvíře jako vlka s písmeny EZZ.⁴⁾ V obrazové příloze na tabulce XXXX. má pak velmi nepřesnou kresbu zmíněného znaku. Pilnáček se při této informaci odvolává na Josefa Zukala, který napsal: „Když Mikuláš Bartoloměj Pražma z Bílkova na V. Polomi okolo r. 1609 zemřel, zanechal po sobě

Znak Sedlnických z Choltic

Znak Kateřiny Hukovské z Ochab

vdovu Kateřinu roz. Reizvicovnu z Kadeřína a tři syny Jana, Viléma a Bernarta“.⁵⁾ Součástí dílčí cedule, tj. rozpisu pozůstalosti u příležitosti dělení dědictví mezi potomky, kterou Zukal otiskuje, je také zmínka o služebníkovi Mikuláše Bartoloměje Pražmy, Ondřeji Hlásníkovi ze Sosnišovic: „Jakožto slovný Andreáš starší Hlásník z Sosnišovic, nyníjší písař můj, za chalupu v nově vystavenou a zahradu k ní peníze složil, aby nikdy v hold a poddanost pánu polomskému uvozován nebyl, nýbrž chtěl-li by se jinam obrátiti, aby osadiv chalupu člověkem svobodně tak učiniti mohl.“⁶⁾ Byl to tedy šlechtic majetkově na úrovni svobodníka.

Údaje Pilnáčkovy je nutno opravit. Podle znaku na kostele je neznámé zvíře obráceno heraldicky doleva, nikoliv doprava. Písmena, která Pilnáček četl jako EZZ, nedávají v souvislosti s Velkou Polomí a případným rodem Hlásníků žádný smysl. Je jisté, že skutečného nositele znaku již nezjistíme. Neznáme-li podobu Hlásníkovy znaku odjinud, můžeme se pouze domnívat, že se v našem případě jedná skutečně o jeho znak. Pocházela by potom tato deska až z počátku 17. století. Všechny tři znakové desky z Velké Polomí představují

dolní mez heraldického umění u nás a jejich výtvarná úroveň se dá srovnávat nanejvýš s úrovní plastik smírčích křížů. Jako svědectví minulosti by však neměly zaniknout.

K vůli úplnosti je nutné se zmínit o tom, že tyto tři znakové tabule z poloviny 16. století nejsou jedinou heraldikou velkopolského kostela. Nad hlavním vchodem do kostela je alianční znak manželského páru hraběte Kašpara Wilczka a Marie Frederiky hraběnky z Oettingen-Spielberg, patronů kostela.

Poznámky:

- 1) L. Hosák, Historický místopis země Moravskoslezské, Praha 1938, s. 759.
- 2) J. Pilnáček, Rody starého Slezska, díl II., Jilové u P. 1972, s. 289.
- 3) Nedostatečně výtvarně vzdělaní kameníci nedovedli zobrazit zvíře ve skoku. Často se objevují zvířata, která místo bojovného postoje doslova sedí.
- 4) Pilnáček, c. d., s. 83.
- 5) J. Zukal, Příspěvky k místopisu kraje Opavského, Dílčí cedule na statek Velkopolský z r. 1619, Věstník Matice opavské, 1910, s. 43.
- 6) Tamtéž, s. 45—46. Foto: Karel Hrbáček

Erich von Wüllersdorf

Erbovní listina pro Baltazara Wüllersdorffera z roku 1627

Niživý vír druhé světové války výrazně zasáhl celou řadu památek, a to nejen architektonických, ale i archivní povahy. V rozvalených zdech vyhořelých bývalých šlechtických sídel vzaly zaslé mnohé rodinné archivy, uchovávaly cenné a nenahraditelné doklady minulosti. Takový osud potkal také zámek Linhartovy, ležící nedaleko Krnova, v dnešním okrese Bruntál. Barokně upravený zámek, v jehož držení se vystřídalo několik rodin, nejdéle — přes 200 let — Sedlničtí z Choltic, získal v roce 1930 Erich von Wüllersdorff-Urbair. Po narukování majitele do armády byla v roce 1943 v zámku umístěna německá vojenská nemocnice a tehdy také zámek částečně vyhořel. Těsně před koncem války utekla před blížící se frontou Wüllersdorffova manželka, pocházející z rodiny bývalých majitelů zámku krnovských Wenzelidesů, zámek zůstal opuštěn až do osvobození a v roce 1945 se stal majetkem čs. státu. Předtím však byl postižen ještě dalším požárem. Archiv, uložený přímo na zámku a také ve dvoře, byl během těchto událostí z velké části zničen nebo rozchvácen, jen malý zbytek písemností se podařilo zachránit a je dnes uložen ve Státním oblastním archivu v Opavě.¹⁾

Během svého dlouholetého působení ve funkci ředitele Slezského zemského muzea, později Říšského župního muzea v Opavě nechal dr. Edmund W. Braun provádět fotografickou dokumentaci nejruznějších památkových objektů celé severní Moravy. Tzv. Braunův fotoarchiv, sestávající z negativů a z nich pořízených pozitivů uložených podle topografického principu ve fotografických albech, šťastně přežal válku a tvoří dnes součást sbírek Slezského muzea v Opavě. Při fotogra-

fování nebyl vynechán pochopitelně ani linhartovský zámek a zde fotograf vedle množství architektonických detailů zachytil jednu miniaturu z erbovní listiny, v albu mylně označenou jako „Erich von Wüllersdorf, Adelsdiplom.“²⁾ Ve skutečnosti se však jedná o miniaturu z listiny, kterou dne 13. září 1627 povýšil Ferdinand II. do šlechtického stavu znojemského královského rychtáře Baltazara Wüllersdorffera. Jen náhodou se tedy dochovala ve formě fotografie erbovní listina, resp. její výtvarná část, jejíž originál patrně dnes z výše uvedených důvodů již neexistuje.³⁾

Fotografie nám ukazuje širším rámečkem lemovanou miniaturu. Znak, spočívající na podlaze posypané snítkami a přidržený po obou stranách andělíčky sedícími na poduškách, je umístěn do sloupů na vyšším masivním soklu. Na každé straně pět typických renesančních sloupů s dřívky s kanelurami a členitými hlavicemi nese kládí, z něhož vychází lunetová klenba. Poněkud asymetricky posazený oblouk zdobený listovcem a zakončený po stranách ornamentem lví hlavy je uprostřed přerušen prostým oválem s podobiznou císaře (Ferdinand II.) s vysokým krajkovým okružím a kolanou Řádu Zlatého rouna na prsou. Po pravé straně stojí alegorická postava Naděje — ženy s rozevlátou suknicí i pláštěm opírající se pravou rukou o kotvu a na levé napřážené ruce držící sokola. Na kládí nad ní nápis SPES. Na levé straně se nachází alegorická postava Víry v podobě ženy ve splývavém rouchu, v pravici držící krucifix a v levici kalich s hostií. Nápis na kládí nad ní ji označuje jako FIDES.⁴⁾ V horních vzniklých rozích výjev Zvěstování Panny Marie, zachycující okamžik navštívení Panny Marie Archandělem

Gabrielem v Nazaretu.⁵⁾ V pravo Panna Maria sedící v místnosti se dvěma okénky za pulpitem s otevřenou knihou, vlevo v ozářeném oblaku půlpostava archandělova, mající pravou ruku vztaženou k Marii a v levici držící lilii.⁶⁾

Již na první pohled je zřejmé, že miniatura je dílem velmi zručného iluminátora, což potvrzuje především zdařilé provedení biblického výjevu i obou alegorických postav. Poněkud nepřesvědčivě se jeví pouze zpracování perspektivy u sloupů. Typově odpovídá miniatura době svého vzniku, tedy 1. polovině 17. století, pro níž je typická obliba postav provázejících znak po stranách. Ať již to byly postavy alegorické — Víra, Spravedlnost, Naděje, Mír, Válka,⁷⁾ nebo postavy panovníků.⁸⁾ Zajímavý a svým způsobem, pokud je nám známo, ojedinělý je však zobrazení mariánský výjev. Stylem velmi blízká, ovšem podstatně honosnějšího provedení, je miniatura z erbovní listiny pro Adama z Valdštejna, vydaná ve Vídni 20. 9. 1621, na níž nacházíme obdobný průhled se sloupů, postavy panovníka a jeho manželky po stranách a náboženský motiv v horní části.⁹⁾

Vlastní znak se skládá z vpravo mírně vykrojeného štítu, který je polcený, v pravém poli vyniká od dělící čáry půl orla, vlevo kosmé břevno nesoucí tři růže. Na turnajské přílbě s monilem a s korunkou, připomínající tvarem tzv. pohanskou korunu, klenot tvořený dvěma složenými křídly opakujícími levé pole štítu. Příkryvadla jsou po stranách podvázána na způsob pláště.

Baltazar Wüllerstorffer byl prvním královským rychtářem města Znojma, kde byl tento úřad zřízen reskriptem Ferdinanda II. v roce 1621. Za věrné služby své a svých předků panujícímu habsburskému rodu byl císařem dne 13. září 1627 povýšen do šlechtického stavu s predikátem „von Urbair“¹⁰⁾ a o necelý rok později, 27. 6. 1628, byl na zemském sněmu ve Znojmě přijat do rytířského stavu Markrabství moravského.¹¹⁾ Zastávaný úřad mu pomohl zřejmě nejen ke zvýšení společenské prestiže, ale i hmotně, neboť si v roce 1629 zakoupil statek Bítoványky s Krasonicemi v tehdejším jihlavském kraji, které pak držel až do roku 1635. Společně se svou manželkou Annou Markétou učinil velké finanční nadání znojemské jezuitské koleji a zemřel patrně v roce 1635 nebo krátce potom.¹²⁾

Při povýšení do šlechtického stavu mu byl potvrzen znak, který údajně užívali již jeho předkové a jenž spatřujeme na výše popsané erbovní miniatuře. Pravé pole je zlaté, polovice orla černá, v levém černém poli zlaté břevno a na něm tři růže — červená mezi stříbrnými. Klenot opakuje levé pole štítu i barevně, příkryvadla jsou černo-zlatá. Takto je znak popsán v opisu listiny v nobilitačních spisech České dvorské kanceláře¹³⁾ a také v knize přijímání do rytířského stavu Markrabství moravského.¹⁴⁾

Listinou vydanou ve Vídni 7. října 1791 byl mezi šlechtice vyzdvižen jihlavský krajský školní komisař Leopold Hörmann a byl mu udělen predikát „von Wüllersdorf und Urbair“. Současně obdržel erb téměř shodný se znakem užívaným Baltazarem Wüllerstorfferem. Rozdílné bylo pouze levé pole štítu, a tedy i klenot, kde všechny tři růže na zlatém břevnu byly červené barvy. Znak byl později polepšen o další klenot v roce 1859 u příležitosti udělení rytířského stavu vrchnímu finančnímu radovi Mořici Hörmannovi von Wüllersdorf und Urbair. Z rodu pocházel dále např. v roce 1860 do stavu svobodných pánů povýšený

Bernhard Alois von W. — U., kontraadmirál a ministr obchodu, velitel fregaty Novara, s níž uskutečnil cestu kolem světa. Potomkem této rodiny byl také výše uvedený majitel Linhartov Erich von Wüllersdorf-Urbair.¹⁵⁾

Jak o tom svědčí predikát i znak, rod Hörmannů odvozoval svůj původ od Baltazara Wüllerstorffera a nějakým způsobem se do jeho držení dostala také původní erbovní listina z roku 1627, uložená nakonec na linhartovském zámku. Vzájemná rodinná souvislost byla prezentována také v tzv. gotlajských i brněnských almanaších.¹⁶⁾ S největší pravděpodobností se však jednalo o fikci, neboť již d'Elvert poukázal na skutečnost, že manželství Baltazara Wüllerstorffera s Annou Markétou bylo bezdětné.¹⁷⁾ Nemohli být tedy Hörmannové jejich potomky.

Rodina Hörmannů von Wüllersdorf und Urbair je v naší genealogické literatuře poměrně známa a uvádějí ji Schimon, Kneschka, Kadich, Doerr, Král a Pilnáček; poslední dva také popisují znak z roku 1791 a Kadich i polepšený z roku 1859.¹⁸⁾ Naproti tomu povýšení Baltazara Wüllerstorffera do šlechtického stavu zaznamenávají pouze Doerr, Král a Pilnáček, který však mylně soudí, že užíval zcela stejného znaku jako později Hörmannové.¹⁹⁾ Toto tvrzení uvádí tedy na pravou míru nejen opis textu listiny v nobilitačních spisech, ale také námi popisovaná miniatura z originálu erbovní listiny, který se jako doklad pomyslné příbuznosti Baltazara Wüllerstorffera s rodinou Hörmannů dochoval až do našeho století. I když válečné události před čtyřiceti lety nepřečkaly, zůstala alespoň fotografie.

P o z n á m k y :

- 1) K dějinám zámku, posloupnosti jeho držitelů, architektuře a archivu bývalého velkostatku Linhartovy viz L. Hosák, Historický místopis země Moravsko-slezské, Praha 1938, s. 786—787; Velkostatek Linhartovy, inventář fondu, SOA Opava 1957, zprac. A. Turek a A. Hrabec; A. Turek, Archiv velkostatku Linhartovy, Krnovsko, 1958, č. 5, s. 15—16; O. Ruml, Zkáza a záchrana zámku na Krnovsku, Krnovsko, 1961, č. 10, s. 16—17; Hradky, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, II. Severní Morava, Praha 1983, s. 142—143.
- 2) Slezské muzeum v Opavě, Braunův fotoarchiv, negativ A 2914.
- 3) Listina je jednoznačně určena několika slovy textu zachycenými na negativu nad i pod miniaturou, mezi nimiž se objevuje také příjmení jméno. Viditelnost dvou horních řádků rovněž umožňuje konstatovat, že se jednalo o erbovní listinu prostou s miniaturou uprostřed a ne o listinu ve formě knihy.
- 4) Obě postavy nesou na fotografii stopy poškození — oprýskání malby.
- 5) Lukáš, I, 26—28.
- 6) K ikonografii tohoto motivu viz H. Sachs — E. Badstübner — H. Neumann, Christliche Ikonographie in Stichworten, Lipsko 1980, s. 354—356.
- 7) Např. listina pro Jana Jiřího Humpoleckého z Rybenska, Praha 25. 6. 1616 — Víra a Naděje (T. Krejčík, Heraldická ročenka — v tisku); listina pro Clementa Radolfa, Praha 24. 4. 1628 — Válka a Mír (Adels- und Wappenbriefe 15.—19. Jahrh., Katalog des Buch- u. Kunstantiquariates Gilhofer et Ranschburg, Vídeň b. d., s. 39); listina pro Ezechie-la Bautschnera, Vídeň 8. 3. 1656 — Víra a Spravedlnost (SOA Opava, prac. Olomouc, Sběrka listin různého původu).
- 8) Např. listina pro Baltazara Springla z Edelštejna, Praha 9. 9. 1652 — Ferdinand III. a Ferdinand IV. (Krejčík, c. d.).
- 9) Fotografie přináší R. Fišer — E. Nováčková — J. Uhlíř, Třebíč, Dějiny města I, Brno 1978, obr. 5 za s. 173.

- 10) Příjmcovo jméno uvádíme v celém příspěvku podle podoby, v jaké je zaznamenáno v listině. O osobě Baltazara Wüllerstorffera se stručně zmiňují Ch. d'Elvert, Die Kaiser- oder königl. Richter in der k. Städten Mährens, Notizen-Blatt, 1877, s. 51; F. V. Peřinka, Znojemský okres (VM), Brno 1904, s. 59, 104; A. Vrbka, Gedenkbuch der Stadt Znaim 1226—1926, Mikulov 1927, s. 221. K jeho držení Bitovánek a Krasonic viz též Hosák, c. d., s. 36. Povýšení do šlechtického stavu dále uvádějí A. v. Doerr, Der Adel der böhmischen Kronländer, Praha 1909, s. 95; A. Král, Der Adel von Böhmen, Mähren und Schlesien, Praha 1904, s. 300; J. Pilnáček, Staromoravští rodové, 2. vyd., Brno 1972, s. 266.
- 11) SOA Brno, A3, Stavovské rukopisy, I 45, fol. 31; zmíněno též v J. Pilnáček, Neznámé rody a znaky staré Moravy, Brno 1983, s. 264. Zde však uvedeno chybně příjmcovo příjmení.
- 12) Viz d'Elvert, c. d., s. 61.
- 13) SÚA Praha, Česká dvorská kancelář, inv. č. 752, sign. IV D 1, kart. 512.
- 14) Viz pozn. 11).
- 15) Způsob psaní části predikátu kolísal mezi Wüllersdorf a Wüllerstorf, zde se přidržujeme nejčastěji užívaného tvaru. A. Schimon, Der Adel von Böhmen, Mähren und Schlesien, Česká Lípa 1859, s. 60; E. Kneschke, Neues allgemeines Deutsches Adels-Lexicon, díl IV., reprint Lipsko 1930, s. 401; d'Elvert, c. d., s. 61; H. v. Kadich — C. Blažek, Der Mährische Adel, Norimberk 1899, s. 50, tab. 36; Doerr, c. d., s. 266; Král, c. d., s. 94; Pilnáček, Staromoravští rodové, c. d., s. 266. Obsáhlé pojednání o Bernhardovi Aloisovi von W.- U. přináší C. v. Wurzbach, Biographisches Lexikon der Kaiserthums Oesterreich, díl 58, Vídeň 1899, s. 214—222.
- 16) Gothaisches genealogisches Taschenbuch der freiherrlichen Häuser, např. 1866, s. 1056—1057; 1919, s. 1117; 1937, s. 620—621. Genealogisches Taschenbuch der Adeligen Häuser, Brno, např. 1883, s. 235; 1891, s. 301—302, kde je však vzájemná příbuznost zpochybněna otazníkem. Uvádí též Wurzbach, c. d., s. 221.
- 17) Viz d'Elvert, c. d., s. 61.
- 18) Viz pozn. 15).
- 19) Viz pozn. 10).

Karel Liška

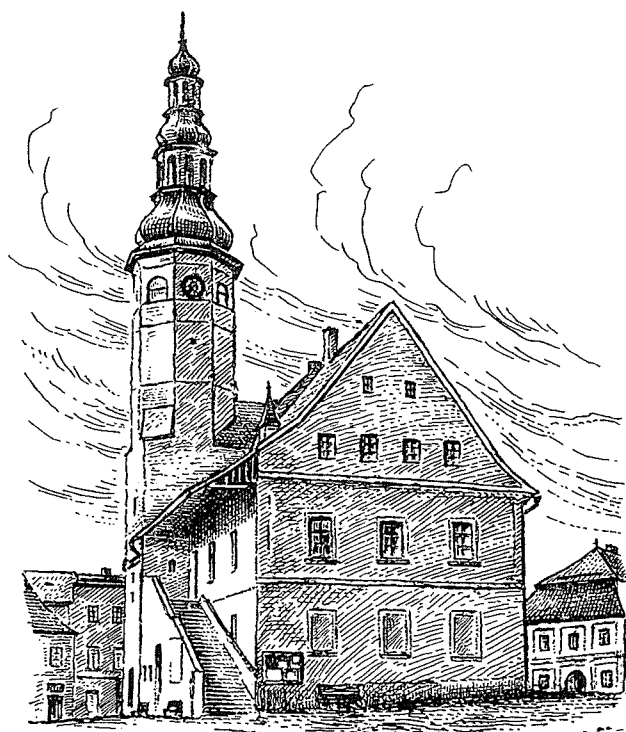
Výročí staromoravských měst a městecůk v roce 1985

Staré Město pod Sněžníkem, okres Šumperk

První zpráva o Starém Městě pod Sněžníkem je z r. 1325, kdy daroval Jan Wustehube, pán na Kolštejně „oppidum Golddek“ (Zlatoroh) s deseti vesnicemi kláštera v Kamenci. V té době zde bylo začato s dolováním na stříbro na Kutném vrchu. Podle pověsti udělil prý markrabě Ka-

rel v r. 1346 Starému Městu horní práva a na paměť toho, že zde jednou zabil medvěda, dal městu do znaku medvěda ve zlatém štítu, stojícího na zadních nohách a držícího v přední tlapě stříbrné kladivo. Za uherských válek kolem r. 1470 bylo město vypáleno a doly zpustošeny a až v r. 1560 na přímluvu Václava ze Zvole císař Ferdinand I. vysadil je znovu na město. V pečetním poli pečeti, dochované z r. 1563, je vpravo horník, obrácený vlevo s kladivem v pravé ruce zdvižené proti medvědu proti němu obrácenému. Další typář z r. 1596 má v pečetním poli samotného medvěda, pečeti z 18. století mají ve znaku znamení

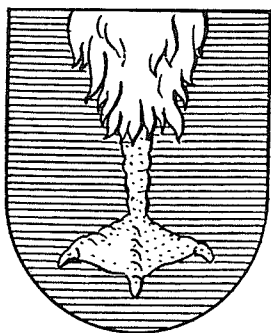

Staré město pod Sněžníkem

medvěda v pravé polovině a horníka s kladivem v levé polovině. Podle toho je též nynější městský znak: modrý štít, v němž vpravo je hnědý medvěd s červeným jazykem, vlevo proti němu stojí horník v černém kabátě a čepici, ve žlutých kalhotách, držící v pravé ruce hornické kladivo zdvižené proti medvědu. Tak uvádějí znak Ströhl, Slavík a Zvolský.

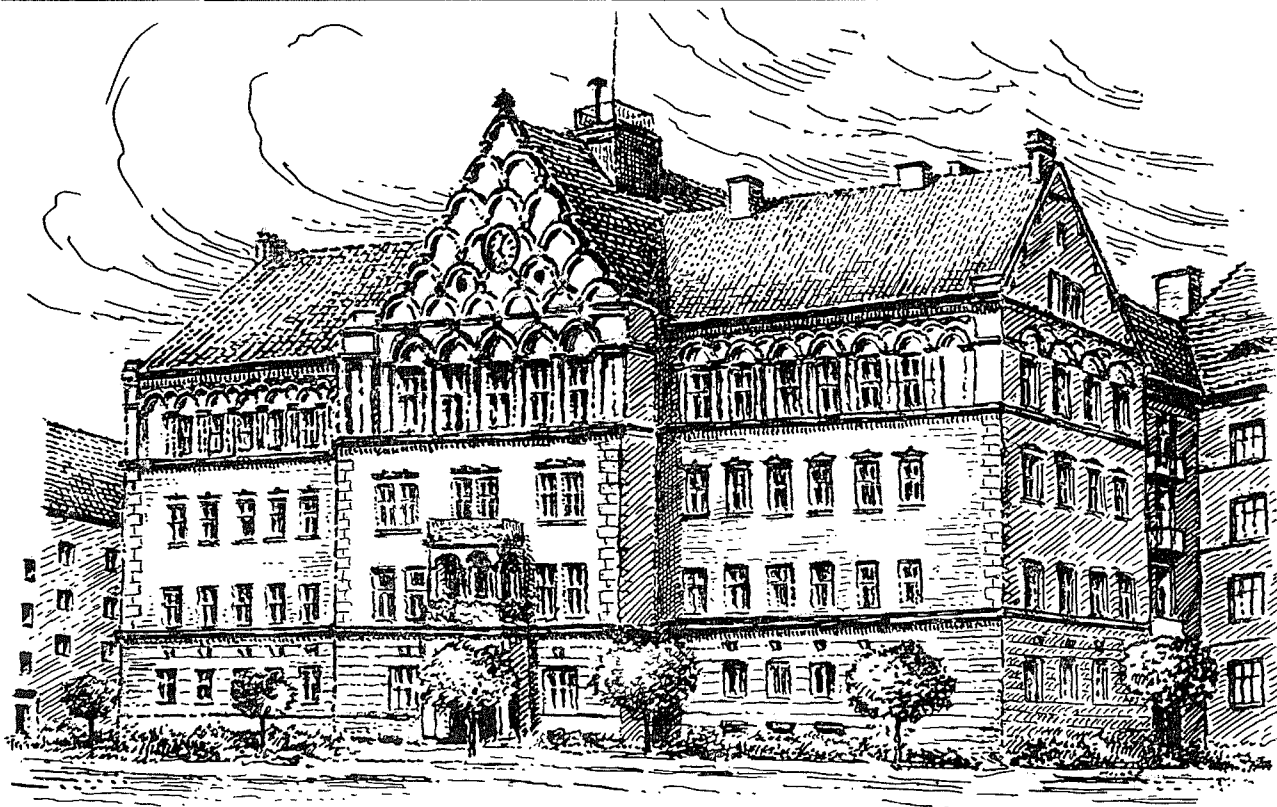
(Uvádíme kresby městské radnice z třicátých let našeho století, městský znak, pečeť z r. 1596 a kovové razítko městské spořitelny, otištěné na listině z 1. 3. 1899.)

Kokory, okres Přerov

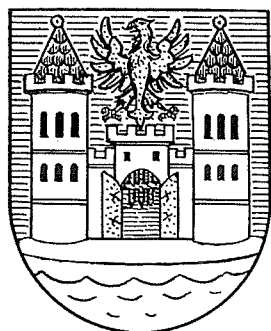
První zmínka o Kokorách je z r. 1141, kdy se připomíná jeden lán ve vsi ke kostelu Olomouckému. Na městečko byla ves povýšena privilegiem krále Ferdinanda I., daným ve Vídni ve čtvrtek po narození Panny Marie (8. července) r. 1535: „Vysazuje se ves Kokory řečená za měs-

tečko jakž obyčej: napřed aby měli erb neboližto pečeť jmenovitě štít blankytný, v němž jest v prostřed štítu husí noha...“. Zároveň bylo uděleno právo konání týdenního trhu a dvou trhů výročních. Na pečeti z r. 1651 s opisem PECET MESTECKA KOKOR 1651 je ve znaku stejné znamení, jež se někdy vykládá jako kalich.

Český Těšín — radnice

Český Těšín, okres Karviná

V r. 1155 se zde připomíná hrad, pod nímž vzniklo podhradí, v r. 1292 jmenované městem. V r. 1364 kníže Přemysl potvrdil privilegia podle práva magdeburského, později byla privilegia několikrát potvrzena a rozšířena a v r. 1539 Ferdinand I. dal právo pečeti červeným vos-

kem. Městský znak je již na nejstarší pečeti ze 14. století (č. 1), v poněkud změněných podobách je i na mladších pečetích, pečeť č. 2 byla užívána v průběhu 17. století, oválná pečeť č. 3 v 18. století. Nynější znak tvoří modrý štít, v jehož patě je znázorněna vlnovkami řeka Olza, z níž vystupuje měst-

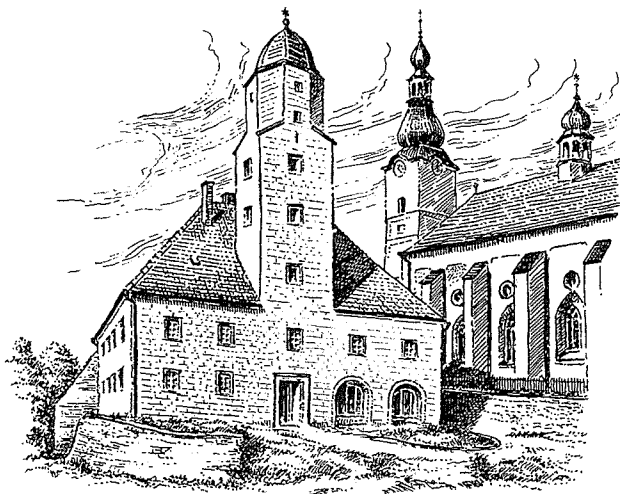
ská brána otevřená se zlatou mříží a zlatými vraty, po obou stranách brány jsou okrouhlé věže s cimbuřím, okny a špičatými střechami zakončenými makovicemi. Brána a věže jsou stříbrné, střechy věží červené a makovice zlaté. Nad branou mezi věžemi je rozkřídlená zlatá těšínská orlice s červeným zobákem, jazykem a spáry.

Branná, okres Šumperk

První písemná zmínka o hradu Kolštejně pochází z r. 1325, je však velmi pravděpodobné, že pod hradem byla hornická osada již ve 13. století. Tehdy se zde dolovalo na stříbro, zlato a železo. Městečkem se nazývá v r. 1436, v 16. stol. městem, ale v 17. a 18. stol. opět městečkem, až do polovi-

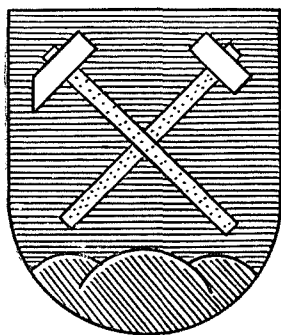
ny 19. století, kdy se opět jmenuje městem. Není známo, kdy byl udělen městský znak, který se vyskytuje na několika pečetích v různém provedení. V přítomné době tvoří znak červený štít, v něm na stříbrném trojvrší černý dvouocasý lev vpravo obrácený, držící v předních tlapách čtvrcený štítek, v prvním a čtvrtém stříbrném poli červená šesticípá hvězda, v druhém a třetím modrém poli zlatá šesticípá hvězda. Pod štítkem jsou tři

Branná — fojtství

zlaté lilie (2, 1). Černý lev ve znaku připomíná pány ze Žerotína, lilie pány z Vrbna, kteří byli držiteli panství kolštejnského v 16., resp. 17. století.

Janov, okres Bruntál

Připomíná se poprvé v závěti biskupa Bruna v r. 1265. Byly zde doly na stříbrnou rudu. V r. 1535 byl povýšen biskupem Stanislavem na svobodné horní městečko a v r. 1577 mu biskup Jan udělil horní řád pro stříbrné doly. Od roku 1589 přešlo město ve vlastnictví světských

držitelů a bylo připojeno k panství jindřichovskému. Na pečeti z r. 1771 je renesanční štít s hornickým znamením (zkřížené železko a mlátek), pod ním šesticípá hvězda. V přítomné době užívá město jako znak modrý štít se zeleným trojvrším v patě štítu, nad ním železko a mlátek křížem přeložené, stříbrné se zlatými rukojetmi. Hornické znamení volně bez štítu v pečetním poli je na razítku, které je otištěno na listině z 12. 11. 1910.

Schlesisches Wappenbuch von Crispin und Johann Scharffenberg. Bearbeitet von Hans v. Mosch. Neustadt an der Aisch, Verlag Bauer u. Raspe, inh. Gerhard Gessner 1984, 365 s.

Anotované dílo vyšlo jako druhý svazek řady Wappenbücher des Mittelalters vydávané ve výše uvedeném nakladatelství známou západoberlínskou genealogickou a heraldickou společností Der Herold. (Prvním vydaným svazkem byl erbovník norimberského Caspara Sturma z 1. pol. 16. stol.). Jedná se o reprint rozsáhlého souboru dřevorezů šlechtických, příp. i měšťanských znaků, o jehož vydání se zasloužili vratislavští tiskaři Crispin Scharffenberg a jeho syn Johann mezi léty 1575–1580. V současné době je známo jen několik exemplářů této tištěné erbovní sbírky o nestejném počtu znaků. Největší z nich, tzv. Velká kniha, obsahující kolem 2200 znaků, uložená původně ve vratislavské městské knihovně, je od konce 2. světové války nezvěstná. Zpracovatel použil k opětovnému vydání výtisk uchovávaný v Österreichische Nationalbibliothek ve Vídni (800 znaků) a doplnil jej o další, v něm neobsažené, 25 znaků z exempláře v Niedersächsisches Staats- und Universitätsbibliothek v Göttingen (362 znaků).

Práce je uvozena soupisem základní literatury, shrnutím životopisných dat o vydavatelích Crispinovi (1515–1576) a Johannovi (1550–1586) Scharffenbercích, a pojednáním o jimi užívaném znaku, udělením erbovními listinami v letech 1570 a 1571. Následuje popis jednotlivých exemplářů sbírky, jednak podle zpracovatelovy autopsie, jednak podle zmínek v dosavadní literatuře. Mosch dále připravil soupis zobrazených znaků s citací příslušného folia ve vídeňském i göttingenském výtisku, odkazem na základní genealogické a heraldické příručky („starý“ Siebmacher, jednotlivé svazky „nového“ Siebmachera, Kneschke, Rietstap, Sienapius a další) a případně další poznámkou.

Vlastní reprint počíná celostránkovými dřevorezy znaků císaře Rudolfa II. (datovaný rokem 1578), Martina Gerstmannna, biskupa vratislavského, bratří Jindřicha XI. a Bedřicha IV., knížat lehnických a brežských, Jiřího I., knížete lehnického a brežského, Václava III., knížete těšínského a Velikého Hlohova a bratří Jindřicha III. a Karla II., knížat minstrberských a hrabat kladských. Po nich pak následují ostatní znaky rodů abecedně seřazených, povětšinou po čtyřech na jedné straně. Celkem se jedná o 291 stran, z nichž posledních 8 jsou dodatky z göttingenského výtisku. Mezi erby nacházíme také velkou řadu znaků známých šlechtických rodů nejen z Opavska, Krnovska a Těšínska, ale také z Moravy i Čech — Trčka z Lípy, Budovec z Budova, Mitrovský z Nemyše, ze Zástříz, Tunkl z Br-

níčka, ze Sternberka, z Vartmberka, z Kolovrat, Haugvic z Biskupic, Kin-ský, Berka z Dubé, Prusinovský z Víckova, Rottal, Laryš z Lhoty, Donát z Velké Polomě a mnozí další. Celou práci uzavírá velmi podrobný rejstřík. Je možno konstatovat, že se jedná o potřebný, záslužný a kvalitně provedený ediční počín, který umožňuje širokému okruhu zájemců pracovat s jinak téměř nepřístupným heraldickým dílem.

—km—

Pečetě — umění a historický pramen. Z pokladů okresního archivu a okresního muzea v České Lípě. Katalog výstavy. Česká Lípa, OVM 1984, nestr.

K 30. výročí socialistického archivnictví a 10. výročí archivního zákona ČSR uspořádalo v listopadu a prosinci 1984 Okresní vlastivědné muzeum v České Lípě výstavu pečetí a vydalo anotovaný katalog, jehož autorkou je M. Vojtíšková. V úvodu je poukázáno na význam pečetí pro historické bádání, stručně popsán jejich vývoj a zmíněny nejvýznamnější památky tohoto druhu v českolipském regionu. Obrazová část katalogu přináší celkem 37 fotografií pečetí městských, šlechtických, duchovních, osobních a v největší míře cechovních. Zájemce potěší především její velmi kvalitní provedení, umožňující využití reprodukováných exemplářů, zvláště z cechovní sfragistiky, k srovnávání s obdobným materiálem z jiných oblastí.

—km—

Heraldika v Numismatických listech 1984 (r. 39), č. 1–4

Jaroslav Pošváb: Joštův dukát a jemnice? (č. 1, s. 1–7)

Článek řeší otázku pravosti dukátu markraběte Jošta a otázku mincovny, v níž byl ražen. Vedle mnoha nejasností numismatického charakteru vzbuzuje pozornost také znak na rubní straně dukátu. Jde o čtvrcený štítek, v němž je moravská orlice — nešachovaná — umístěna nezvykle až ve druhém a třetím poli, zatímco v prvním a čtvrtém poli jsou dva kúly. Podle názoru předních numismatiků je takto vyražený znak výsledkem snahy markraběte Jošta přizpůsobit dukát uherskému dukátu Zikmunda IV., který měl jako oběživo dobrý zvuk. Orlice není šachována patrně proto, že na tak malém prostoru nebylo možno šachování provést. Obraz kúlů v prvním a čtvrtém poli znaku by také mohl být symbolem Joštových nároků na landsberskou marku, jejíž znakem jsou. Pro srovnání uvádí článek také vyobrazení a popis Joštova znaku — v prvním a čtvrtém poli lucemburský lev — v Gelnhausenově kodexu.

Václav Burian: K otázce ikonografie tolaru Wolfganga Seirattenbacha z roku 1730 (Mayer 464). (č. 4, s. 105–111)

Článek se zabývá obrazem sv. Cyrila na rubu tolaru olomouckého biskupa Wolfganga kardinála ze Schraffenbachu. Na tomto tolaru je sv. Cyril — spolupatron olomoucké dieceze — v biskupském rouše, s mitrou, berlou, vousem, knihou na koleně a znakem olomouckého biskupství. Autor nalézá předlohu tohoto obrazu a vypočítává změny vůči této předloze. Zabývá se pak ikonografií sv. Cyrila v barokní době a uvádí reprodukci střeleckého štítu olomouckého mlynáře z r. 1743 „Křest Svatoplukův“ s podobným obrazem sv. Cyrila.

Miloslav Nový: Ašské luteránské medaile. (č. 4, s. 112–117)

Autor poukazuje na málo známé medaile s luteránskou tematikou vydané v nedávné minulosti na Ašsku. Charakteristický je pro ně Lutherův portrét na líci a znak Aše na rubu. Je připojen katalog těchto medailí od r. 1883 do r. 1933. Na jednotlivých medailích jsou patrné různé varianty zobrazování lipanů ve znaku města Aše.

Nové medaile. (č. 4, s. 122–128)

Heraldické motivy najdeme na těchto nových medailích: Pamětní medaile pobočky ČNS v Jihlavě (rev.: pečeť města Telče se znakem uděleným v roce 1650), Medaile k výročí předsedy kroměřížské pobočky ČNS Františka Färbera (rev.: znak olomouckého biskupa Karla z Lichtenštejna), Medaile Emila Filly (rev.: pohled na chropýňský zámek se znakem města Chropyně).

Jiřina Valčíková

Zdeněk Pokluda: Zámek v Luhačovicích. Gottwaldovsko od minulosti k současnosti, sv. 5, Gottwaldov, OA 1983, s. 231–275.

Po zpracování dějin zámku v Gottwaldově, Klečůvce a Lešné, publikovaných v předchozích svazcích sborníku, zaměřil Pokluda svou pozornost na veřejnosti poměrně málo známý zámek v Luhačovicích. Jeho předchůdcem byla tvrz, vybudovaná na počátku 17. století, kdy statek vlastnil původem polský rod Bartodějských z Bartoděj. Těm bylo zbožím za účast ve stavovském povstání zkonfiskováno a v roce 1629 jej získal Gabriel Serényi. V rukou tohoto rodu setrvaly pak Luhačovice i s novostavbou zámku, postavenou ve 30. letech 18. století, až do konce 2. světové války. Autor popisuje podrobně osudy statku i jeho majitelů. Všímá si rodových vztahů a souvislostí a v závěru připojuje na několika tabulkách rodokmen Bartodějských i Seré-

nyíu. Obrazová příloha přináší mj. kresbu znaku Bartodějských od Miroslava Pavla a fotografie aliančních znaků Pavla Serényiho a Kláry Trstánské z roku 1644 na kostele v

Pozlovicích a Volfganga Serényiho a Kristiny Balasové na zámku v Luhačovicích. Poněkud překvapuje, že Pokluda užívá pro příjmení posledních majitelů tvaru Šerényi, aniž zdů-

vodňuje proč, a přitom přijmení ostatních osob uherského původu ponechává v maďarské podobě.

—km—

Zpráva o činnosti Klubu

Zpráva o činnosti Klubu genealogů a heraldiků Ostrava při DKP Vítkovic za rok 1984

Dne 24. 1. 1985 se konala v DKP Vítkovic výroční členská schůze KGHO. Zprávu o činnosti, kterou předtiskujeme, přednesl předseda klubu Vladimír Kejla.

Ohlédneme-li se zpět za uplynulý rok, již osmým rokem činnosti KGHO, můžeme opět konstatovat, že ani tento nebyl rokem odpočinkovým. Naopak, byl naplněn usilovnou a činnou prací, takže se nám podařilo s menšími či většími potížemi splnit to, co jsme se na počátku roku předsevzali.

Přednášková činnost

V roce 1984 se uskutečnily tyto přednášky:

2. 2. Vladimír Kejla: Rod Kobylků z Kobylího.
22. 3. PhDr. Jiří Spěváček, CSc.: Karel IV. a jeho doba.
12. 4. PhDr. František Spurný, CSc.: Řád německých rytířů.
17. 5. Jiří Palát: 320 let papírny v Rožnově.
14. 6. PhDr. Rudolf Žáček: Slezské železářství.
20. 9. PhDr. Ludovít Szabó: Sociálně ekonomická skladba městské společnosti v předbělohorském období se zřetelem k Olomouci.
11. 10. PhDr. Vratislav Vaníček: Počátky české šlechty.
15. 11. PhDr. Mečislav Boiák: Nacistické zločiny na Těšínsku v období okupace.
6. 12. Miroslav Pavlů: Heraldika rodu Tetourů z Tetova.

Tradiční zájezd KGHO se měl uskutečnit 2. 6. 1984 po trase Ostrava — Trenčín — Bytča a zpět. Byl však zrušen pro nedostatečný počet přihlášených.

Publikační činnost

Ediční plán KGHO obsahoval pro rok 1984 největší počet titulů v historii KGHO. Z technických příčin bylo vydání sborníku „Olomouc v předbělohorském období“ odloženo na r. 1985.

Nakupení některých titulů, vlastně těch nejdůležitějších, až na samý konec roku způsobilo určité komplikace s jejich distribucí, která byla proto ukončena až v prvních dnech ledna 1985.

V roce 1984 byly vydány tyto publikace KGHO:

1. Bibliografie české práce heraldické 1901—1980

Vydáním závěrečného 6. sešitu byl uzavřen I. díl této cenné a potřebné práce, která se setkala u odborné veřejnosti s příznivým ohlasem. Celé dílo obsahuje 317 stran textu.

2. Miloslav Kroček: Z historie ostravského náměstí

Druhým zvláštním číslem Zpravodaje složili autor i klub hold svému mateřskému městu. Studie je hodnocena nejen jako úzce regionální záležitost, ale může posloužit mj. také jako inspirace a vzor při zpracování jiných podobných prací. Toto zvláštní číslo obsahovalo 28 stran a 14 fotografií.

3. Viktor Palivec: Německo-český genealogický slovník

Tato potřebná příručka, navazující na dříve vydaný latinsko-český slovník genealogický (péči býv. GHSP v r. 1976), byla přivítána všemi praktickými badateli, a to nejen genealogy, ale i heraldiky a sfragistiky. Obsahuje 112 stran textu.

4. Sborník příspěvků II. setkání genealogů a heraldiků. Ostrava 15.—16. 10. 1983

Tato publikace patří k nejvýznamnějším a nejkvalitnějším tiskovinám KGHO. Oproti I. sborníku je tištěna knižtiskem na křídovém papíře. Zdvojnásobil se rozsah a zvláště pak kvalita jednotlivých příspěvků. (136 stran, 68 fotografií a kreseb).

5. Zpravodaj KGHO

Čtyři čísla Zpravodaje obsahovala v r. 1984 92 stran textu, jednotlivé příspěvky byly provázeny celkem 77 fotografiemi a kresbami. Zvláštností byly barevné přílohy z cyklu „Představujeme heraldické kreslíře“, z nichž dvě byly přiloženy k příslušným číslům a dvě budou přiloženy k 1. číslu ročníku 1985 (tedy k č. 21). Redakční rada se snažila o zvýšení námětové pestrosti příspěvků, patrně bylo i zvýšení kvality její práce při výběru jednotlivých prací. Stabilizovala se grafická úprava časopisu.

Členové KGHO zveřejňovali své práce nejen ve Zpravodaji KGHO, ale také v mnohých jiných periodikách či samostatně. Z mnohých uvedme studii L. Cimalové a K. Hrbáčka „Heraldické památky města Ostravy“ ve Vlastivědných listech Sm. kraje a články J. Paláta v časopise Papír a

celulóza. Tento autor vydal též samostatnou publikaci s názvem „320 let papírny v Rožnově pod Radhoštěm“.

Práce výboru KGHO

V loňském roce pracoval výbor KGHO v tomto složení:

Předseda — Vladimír Kejla
Místopředseda — Vladimír Markl
Jednatel — Jiří Palát
Pokladník — Vladimír Kuchař
Kronikář — Leopold Kaňok (do 30. 6. 1984)

Marek Pietoň (od 1. 7. 1984)

Archiv a knihovna — Karel Láska
Vedoucí redakční rady — PhDr. Karel Müller

Technická redakce — Petr Pavliňák
Přednášková činnost — Jiří Stibor
Distribuce — Věra Stachovská
Člen výboru — Miloslav Kroček

Výbor KGHO se v průběhu roku potýkal s řadou problémů zvláště organizačního rázu. K 30. 6. 1984 se ze zdravotních a rodinných důvodů vzdal své funkce kronikář Leopold Kaňok, jenž působil ve výboru klubu od jeho založení v r. 1977. Z rodinných a osobních důvodů se z činnosti ve výboru omluvil rovněž pokladník V. Kuchař a výkonem této funkce byl výborem pověřen místopředseda V. Markl. Po celý rok 1984 výbor KGHO postrádal ve svých řadách také knihovníka K. Lásku, který pracovní pobýval v SSSR.

Nejsilnější pracovní nápor nastal pro výbor KGHO v předvánočním období, kdy bylo nutno vyexpedovat najednou téměř 1600 kusů zásilek s klubovými tiskovinami.

Za poslední dva roky vzrostl počet členů našeho klubu téměř na dvojnásobek. V souvislosti s rozšířením ediční činnosti a se zvýšením kvality a atraktivnosti jednotlivých titulů vzrostl rovněž i počet jejich odběratelů. V tomto směru jsme dosáhli toho, o čem jsme se tak usilovně snažili. Výsledek tohoto snažení však začal v loňském roce přesahovat časové možnosti jednotlivých členů výboru. Výbor KGHO se v současné době zabývá vyřešením vzniklé situace a vyvstálých problémů a ve zvýšené míře se bude obracet na členstvo s prosbou o maximální podporu a pomoc při zajišťování nejrůznějších činností, potřebných k řádnému chodu KGHO.

Členská základna

V roce 1984 vzrostl počet členů KGHO téměř o polovinu, takže k 31. 12. měl 323 členů řádných a 68 kolektivních. Je třeba však zdůraznit, že se klubové činnosti pravidelně účastní mnozí další zájemci z řad

veřejnosti, zvláště pak studenti Pedagogické fakulty v Ostravě.

Spolupráce s jinými organizacemi

V loňském roce se v Olomouci uskutečnily 2 pravidelné pracovní porady zástupců příbuzných zájmových organizací, a to 16. 4. a 20. 10. 1984. Podrobné zprávy o těchto jednáních byly zveřejněny ve Zpravodaji KGHO č. 17 a 20. Zaslouhou organizátorů (Genealogická a heraldická sekce VSM Olomouc) byly tak vytvořeny dobré podmínky k jednání o vzájemné spolupráci a koordinaci akcí jednotlivých zájmových organizací.

Rozvíjí se rovněž tradiční spolupráce s nejrůznějšími odbornými pracovišti na celém území ČSSR. Výměna vlastních tisků probíhá jak v rámci příbuzných organizací, tak i s vybranými odbornými ústavy.

KGHO vstoupil rovněž do kontaktu s oddělením prodeje knih v novém ostravském OD Prior, které se mj. zaměřilo na publikace o historii a umění a zajišťuje členům nabídku těchto knih.

PhDr. K. Müller se za KGHO zúčastnil IX. konference vlastivědných kroužků, jež nesla pracovní název „Heraldika a genealogie ve vlastivědném bádání“. Tato konference se uskutečnila 14. 12. 1984 v Brně.

Propagační činnost

O přednáškách jsou členové KGHO v Sm kraji informováni zvláštními pozvánkami, širší veřejnost pak prostřednictvím krajského a místního tisku. Před významnějšími přednáškami je v centru Ostravy rozmístěno vždy několik plakátů.

Dvě zprávy o vydání a obsahu II. zvláštního čísla Zpravodaje KGHO zveřejnili v Ostravském večerníku M. Pítoň a V. Kejla. Nepřímá propagace genealogie a heraldiky odezněla 24. 6. 1984 v televizním vysílání z úst našeho čestného člena ing. J. Macha.

O publikacích, vydaných KGHO v roce 1984 i dříve, nalézáme zprávy, recenze a anotace jak v tiskovinách příbuzných zájmových organizací, tak i v odborných časopisech (Československý časopis historický, Vlastivědný věstník moravský, Archivní časopis apod.). Naši zvláštní pozornost si zaslouží studie Dr. Vladimíra Růžka „Česká heraldická literatura od roku 1946 do roku 1980“, otištěná v 2. čísle Sborníku archivních prací.

Závěrem výbor KGHO vyslovuje poděkování všem, kteří se jakoukoli měrou a formou podíleli na úspěšné činnosti KGHO v r. 1984. Nemenší dík patří též vedení Domu kultury pracujících VŽSKG, střediska DKP v Ostravě-Vítkovicích a zvláště vedení podnikového Muzea VŽSKG za podporu práce naší organizace.

Na výroční schůzi byl schválen nový výbor KGHO v tomto složení:

předseda — Vladimír Markl
místopředseda — Vladimír Kejla
jednatel — Lenka Slunéčková
hospodář — Jiří Palát
knihovník a archivář — Karel Láska
kronikář — Marek Pítoň
vedoucí redakční rady — PhDr. Karel Müller
technická redakce Zpravodaje — Petr Pavlíňák

distribuce — Věra Stachovská
přednášková činnost — Jiří Stibor
člen výboru — Miloslav Kroček

Za Josefem Ryšavým

Odešel člověk jakých je málo — šlechtný, jemný, citlivý. Co jeho srdce nám všem dalo, ať paměť věčně oživí. Těmito verši básničky Heleny Kohoutové se dne 14. 5. 1984 v Lanškrouně rozloučil František Šilar s přítelem a soudruhem JOSEFEM RYŠAVÝM za všechny, kdož ho znali a měli možnost poznat jeho nezměrný životní optimismus a elán. Po životě naplněném prací a službou pro druhé zemřel 9. května 1984 ve věku 75 let, v památný den našeho osvobození. Nebyl původem z Lanškrouna, ale pocházel z rázovité obce Ohnišova v Dobrušce. V jeho žilách kolovala krev mudrlantů z Orlického podhůří i selských rebelů z Opočenska.

Paleta jeho zájmové činnosti měla mnoho barev a odstínů. Na to, o co vše se zajímal a dělal, by bylo třeba několika životů obyčejného průměrného člověka. Od mládí sbíral známky a nerosty, založil si bohatou knihovnu, kterou stále doplňoval. Naučil se vázat knihy a do konce svého života fotografoval. V tomto oboru získal opravdovou rutinu. Ze svých snímků pak sestavoval vkusná alba, kterými obdarovával své milé a známé. Cizí mu nebyla ani kinematografie a do tajů tohoto oboru zasvěcoval mladé spolupracovníky, s kterými jezdil za záběry až na Slovensko. Zúčastnil se i několika soutěží amatérského filmu. Mimo to v počátcích rozhlasu vyrobil kolem 13 amatérských radiopřijímačů, zajímal se o památky, motorismus a letecké modelářství. Založil též několik Aeroklubů. Byl přítelem a propagátorem myšlenky československo-sovětského přátelství a v Sovětském svazu měl své osobní přátele, mimo jiné i mezi členy parašutistického výsadku na severní Moravu z konce války. Od roku 1965 udržoval také písemný i osobní styk s našimi severními slovanskými sousedy, lužickými Srby. Sám zorganizoval skvělý zájezd na národopisný festival do Budyně. Často sem zajížděl a fotografoval zde krásu lidových krojů. Od roku 1968 se zajímal též o rodopis. Často sedával nad rozvětveným stromem svého rodu, který si chtěl nechat vymalovat na zeď ve svém domku v Lanškrouně. Zájem o rodopis jej přivedl do Genealogické a heraldické společnosti, byl jedním z prvních členů ústeckoorlické pobočky této společnosti, a několik let členem jejího výboru. Založil a uvedl v život i pobočku této společnosti ve svém kraji a rodišti Ohnišově. Byl pak po delší dobu jejím jednatelem. Nesčetné hodiny věnoval studiu ve Státním oblastním archivu v Zámruku, kde vypsál mnoho tisíc jmen osob z Opočenska. Tato práce jej přivedla i do kroužku badatelů o tolerančním patentu.

Na svém pracovním stole pak za nechal nedokončenou práci o rudoarmejcích z let 1917–1918, kteří pocházeli z okresu Ústí n. O. Nedokončena zůstala i sbírka a soupis pomníků padlých z první světové války,

včetně soupisu jmen a fotografií pomníků. Měl ještě další plány. Jedním z nich byla kartotéka rodů z Opočenska, ke které chtěl použít soupisu obyvatel z r. 1651, soupisy účastníků selských vzpour i toleranční přihlášky z r. 1782.

Velmi jej rmoutilo, že v Lanškrouně je tak málo lidí, kteří mají zájem o historii města a okolí. Chtěl soustředit zájemce o vlastivědu Lanškrounska ve zvláštním kroužku, avšak neuspěl. Byl stále pobízen k činnosti heslem: „Pracuj, dělej, neboť minuty tvého života plynou!“

Josef Ryšavý skončil svou obrovskou práci a nám nezbývá, než se nad ní v úctě sklonit. Ze vzpomínek na jeho nesmírné úsilí zůstává a zůstane nadále mezi námi trvalá památka na dobrého, pracovitého a obdivuhodného člověka, který svou hřívnou nepromarnil, ale hospodařil s ní dobře.

Jan Křivohlávek

Heraldika a genealogie ve vlastivědném bádání

S tímto zaměřením uspořádala dne 14. prosince 1984 Muzejní a vlastivědná společnost v Brně ve spolupráci s Genealogickým a heraldickým klubem DK ROH KSB IX. konferenci vlastivědných kroužků. Jednání, odvíjející se v příjemném prostředí Domu kultury ROH KSB v Brně — Králově Poli, řídil tajemník pro práci vlastivědných kroužků MVS dr. Jan Skutil, CSC. Celkové zaznělo 15 referátů, z nichž upozorňujeme na některé: PhDr. A. B. Král, CSC. (ONV Brno-venkov) hovořil o nových heraldických objevech a výzkumech v okrese Brno-venkov a zaměřil se přitom na dosud neznámé náhrobníky v Židlochovicích. PhDr. Zdeněk Méřinský (AU ČSAV Brno) ve svém příspěvku o heraldice ve středověkých a raně novověkých archeologických nálezech pojednal především o znacích na komorových kachlích a zmínil se rovněž o nálezech středověkých typářů. PhDr. Tomáš Krejčík (Moravské muzeum Brno) podal stručný přehled vývoje výtvarné stránky erbovních privilegií jihomoravských měst a městeček. Právě archeologickým a historickým rozbořením erbovního souboru Křížové chodby brněnské Nové radnice se zabýval JUDr. Jiří L. Bílý (PF UJEP Brno). Podepsaný, který také zastupoval náš KGHO, informoval přítomné o genealogických a heraldických pramenech ve Státním oblastním archivu v Opavě. O některých heraldických námětech na pečeti a mincích těšínských Piastovců pojednal ve svém příspěvku PhDr. Erich Šefčík (Slezské muzeum Opava). Jiří Hanáček (Brno) hovořil o nobilitacích brněnských měšťanů za zásluhy při švédském obležení Brna. V odpolední diskusi informovali představitelé jednotlivých kroužků, a mezi nimi i zástupci moravských genealogických a heraldických klubů, o své činnosti a plánech do budoucna. Většina přednesených referátů bude uveřejněna ve stručné verzi ve Vlastivědném věstníku moravském, příspěvek Hanáčkův přinese příští Heraldická ročenka.

Karel Müller

